

**EDUCADORES I EDUCADORS
DE CARRER: DE L'OPCIÓ
IDEOLÒGICA A L'OPCIÓ
TECNICOMETODOLÒGICA**

Marta Comas i Jaume Funes

Gener del 2001

núm. **20**

Autors: Aquest document ha estat escrit per Marta Comas i Jaume Funes a partir de les aportacions de Jokin Goiburu, Alícia Gómez, Juanje Guerrero, Neus Juvillà, Cristina Martínez, Enric Olmos i Pep Palau, en dos seminaris realitzats el 29 de març i el 3 de maig de 2000 a la Fundació Jaume Bofill.

Edició: Fundació Jaume Bofill
Provença 324 – 08037 Barcelona
Tel. 934 588 700 – Fax 934 588 708
fbofill@fbofill.org

Impressió: Alta Fulla · *Taller*
Dipòsit Legal: B. 5.807-2001

ÍNDIX

CAPÍTOL I. REFLEXIONS SOBRE LA PRÀCTICA	5
1. Presentació	5
2. Algunes referències històriques	8
3. Un intent de definició	13
3.1 Treballar sense demanda	18
3.2 Treballar en el territori, treballar amb la comunitat	20
3.3 Sectors de població que requereixen aquest tipus d'intervenció	27
3.4 Detectar, acompanyar o educar?	28
4. Condicionants i límits de l'educació de carrer	31
<i>Condicionants externs:</i>	
4.1 L'encàrrec institucional: el control social	31
4.2 L'equip, la institució	33
4.3 Els recursos	34
4.4 L'organització del treball	35
<i>Condicionants interns:</i>	
4.5 Educador o company: la proximitat	37
4.6 Entre la ideologia i la tècnica	40
4.7 Derivar, acompanyar, fer de referent	42
5. Requisits indispensables per a una bona pràctica educativa al carrer	45
6. Propostes per avançar en la consolidació de l'educació de carrer	51
CAPÍTOL II: EXPERIÈNCIES D'EDUCACIÓ AL CARRER	57
1. AUPA'M. El treball de dos educadors de carrer al voltant de l'autobús de metadona a Badalona i Santa Coloma de Gramenet	57
2. Projecte "Carretera" amb dones del Maresme	72
3. Mantenir il·lusions. Projecte educatiu a Badalona	84
4. Projecte "Full-contact" amb joves del Clot	90

CAPÍTOL I.

REFLEXIONS SOBRE LA PRÀCTICA

1. Presentació

Són diversos els motius que ens han fet plantejar la necessitat de recuperar, sistematitzar i difondre un estil de treball que un bon nombre d'educadors i educadores de carrer porten aplicant des de fa temps. Parlar, a aquestes alçades, d'educar al carrer pot semblar un anacronisme quan en els àmbits professionals i acadèmics ja fa temps que circulen conceptes com educació social, educació en medi obert, educadors de la primària, etc. que han desplaçat el de l'educador de carrer. En som conscients i ho fem amb la intenció de recuperar no només velles paraules, sinó velles pràctiques associades a l'educació de carrer.

Per una banda, constatem, sobretot quan parlem amb educadors socials dels equips de les Unitats Bàsiques d'Atenció Social Primària (UBASP), un distanciament progressiu entre l'objectiu últim del treball de l'educador social, que hauria de ser el treball educatiu amb els adolescents (o amb les persones objecte de la seva intervenció siguin adolescents o no), i l'encàrrec institucional que rep, i que barreja les nocions de control, contenció o assistència amb les d'educació i promoció social. La pràctica del treball ha anat erosionant un estil d'intervenció educativa que tradicionalment s'havia basat en la proximitat, la confiança, l'acompanyament, la dinamització, el treball en xarxa i la dinàmica de grup. Pràctiques que sovint no encaixaven en contextos laborals massa rígids i "burocratitzats", o en professionals "de despatx" massa "funcionaritzats" i que, a més, corresponien a un estil de treball força intuïtiu o allunyat de reflexions teòriques i, per tant, tampoc encaixaven entre aquells educadors més "acadèmics".

Constatem un distanciament progressiu entre l'objectiu últim del treball de l'educador social i l'encàrrec institucional que rep.

La pràctica del treball ha anat erosionant un estil d'intervenció educativa que tradicionalment s'havia basat en la proximitat.

No cal inventar res de nou: recopilant aquelles formes i treball que han donat bons resultats podem optimitzar el treball educatiu.

No ha estat fàcil fer la dissociació entre les opcions ideològiques i les metodològiques, ja que pretenem definir una pràctica professional que exigeix certs graus d'implicació personal.

D'altra banda, les noves problemàtiques presents al carrer en els darrers temps, des del conflicte dels menors immigrants no acompanyats, o els brots de violència entre joves, fins a l'agudització de l'exclusió social, posen de manifest els buits i la inadequació del nostre sistema d'atenció a la infància per a acollir certs col·lectius d'adolescents i joves.

En realitat no cal inventar res de nou: recopilant i sistematitzant aquelles formes i plantejaments de treball que amb el temps han donat bons resultats segurament podrem optimitzar el treball educatiu en certs àmbits. És amb aquesta intenció que la Fundació Jaume Bofill ha convocat a persones amb llarga experiència com a educadors i educadores de carrer i els ha proposat reflexionar i avançar en un intent de definició metodològica d'aquesta pràctica professional.

Un objectiu concret ha marcat les sessions del seminari: poder objectivar una metodologia de treball. És a dir, demostrar tècnicament que en certs contextos o es treballa *així* o difícilment s'assoliran els canvis desitjats i, per tant, desvincular aquest tipus de treball de certes opcions ideològiques o personals que tradicionalment se li han associat. Veureu que no ha estat fàcil fer aquesta dissociació, i que la distància entre les opcions ideològiques i les metodològiques no és neta ja que pretenem definir una pràctica professional que exigeix certs graus d'implicació personal. Malgrat tot s'han anat desgranant aquells elements específics de l'educació al carrer. Allò que en podríem dir les regles bàsiques del treball al carrer, les seves limitacions i els elements que el condicionen, i s'ha avançat en l'intent de definició. Tot plegat amb la intenció que sigui útil per als companys de professió i per als tècnics de les administracions que tenen la responsabilitat de dissenyar les polítiques d'actuació social amb infants i adolescents i altres col·lectius que pateixen situacions de marginalitat.

Per tal de no quedar-nos en el debat teòric adjuntem a la segona part de la publicació el recull d'algunes experiències d'educació de carrer que els educadors i educadores que han assistit al seminari han dut a terme. Concretament, es tracta de cinc projectes en contextos diferents, amb col·lectius diferents i en èpoques també diferents, però que tenen en comú el treball basat en la proximitat, en el territori i amb la participació dels usuaris. Esperem que serveixin d'aval de la nostra proposta.

Concretament, les experiències de les persones que han participat en el seminari són les següents:

- Pep Palau va començar a fer d'educador l'any 1985 a Badalona al barri de Sant Roc. Actualment és educador de serveis socials de primària a Badalona on ha estat implicat en el projecte Urban (finançat per la Unió Europea), treballant amb joves de 14 a 20 anys.

- Juanje Guerrero fa d'educador des d'inicis dels vuitanta, quan encara s'estava definint la professió. Va ser dels primers educadors del barri de Sant Roc, de Badalona, on va dedicar-se al treball comunitari. Posteriorment el van destinar a Lloreda, on s'està des de fa 13 anys, sense deixar mai la feina al carrer.

- Enrique Olmos ha fet d'educador de carrer durant anys i a diferents llocs, de Barcelona a Granada. Actualment fa d'educador d'atenció primària al Clot dedicat especialment a adolescents, amb els quals han tirat endavant, junt amb l'Alicia, el projecte "Full contact".

- Jokin Goiburu (Goi) va ser educador-cuidador (del 1979 al 1984) de discapacitats psíquics profunds. Des d'aquella data és educador de carrer a Santa Coloma. Ha fet també d'educador de pretaller. Actualment, i des del 1992, treballa amb toxicòmans en el projecte del Bus de la metadona i ha impulsat, amb els mateixos usuaris del servei, l'Agrupació AUPA'M.

Presentem cinc projectes en contextos diferents, col·lectius diferents i que tenen en comú el treball basat en la proximitat, en el territori i amb la participació dels usuaris.

- Alcía Gómez ha treballat a Baró de Viver en un projecte Franja amb noies adolescents; després ha estat deu anys al Carmel al Casal de Joves, combinant la metodologia educativa amb la de l'animació sociocultural. Des de fa tres anys és educadora d'atenció primària al Clot, amb l'Enric.

- Neus Juvillà treballa com a educadora d'atenció primària a Cornellà. Actualment coordina Centres Oberts, però ha estat molts anys al carrer impulsant projectes per a adolescents i joves, dels quals "Adrenalina", n'és, potser, el més significatiu.

- Cristina Martínez és psicòloga i treballa a l'Hospital Sant Jaume de Calella en els programes de reducció de danys associats al consum de drogues i a les pràctiques sexuals de risc de la Unitat d'Alcoholisme i altres Toxicomanies. Ella no ha participat en el seminari, però ens ha aportat l'experiència del treball educatiu i sociosanitari, amb dones que exerceixen la prostitució, amb el projecte "carretera".

2. Algunes referències històriques

L'educador de carrer, aquí a Catalunya, es va començar a definir a partir de la pràctica d'unes persones que, als anys setanta, van iniciar el seu treball quan encara no havia arribat la democràcia. Comencen a treballar als barris de la mà d'iniciatives socials compromeses. Es tracta d'un primer moment de redefinició de l'atenció a la infància que coincideix amb el desmantellament dels grans centres públics de protecció a la infància (els antics asils com Nostra Senyora del Port, etc.) i amb la creació dels col·lectius infantils municipals. Actuacions que a poc a poc suposen un canvi de concepció fonamental respecte a l'objecte de la intervenció: el menor deixa de ser exclusivament un subjecte amb uns drets que cal preservar assistint-lo, per a ser algú amb drets, deures i

El menor deixa de ser exclusivament un subjecte amb uns drets que cal preservar assistint-lo, per a ser algú amb drets i deures.

potencialitats com a persona, que val la pena educar donant-li veu i responsabilitat. Els ajuntaments democràtics creen les seves àrees de Benestar Social i les noves idees d'intervenció en l'entorn i d'educació preventiva comencen a circular. Mostres d'aquesta reforma les trobem en tots els sectors: 1977 el Tribunal Tutelar de Menors engega, a través de l'IRES (Institut de Reinserció Social) centres de reforma com Can Cugols. En el pas dels 650 nens i nenes que vivien als asils cap als col·lectius, es van proposar molts desinternaments gràcies a la figura de l'educador de carrer, de recent creació, que els feia viables.

La filosofia que regeix els diferents projectes d'educació social d'aquella època cal entendre-la en el context d'una societat que acabava de sortir de la dictadura: funciona la teoria d'educar en la llibertat. El fet marginal s'interpreta des de la crítica social i es valora positivament una certa marginalitat pel que té de denúncia i crítica al sistema establert. A partir del 1980, amb el traspàs de competències de menors a la Generalitat, i la creació de la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors, es dona suport legal al model educatiu.

Alguns dels presents, que ja eren educadors als vuitanta, van tirar endavant experiències pioneres en educació amb col·lectius molt deprimits en els barris perifèrics dels municipis de l'àrea metropolitana. D'aquella època sonen noms com Pius Fransoy, Jaume Funes, Toni Julià, César Muñoz, Faustino Guerau, la gent d'Obinso, de l'IRES, del GREDJ, etc. que van contribuir a definir una nova manera d'actuar amb els infants i joves en situació de risc social: en lloc de separar-los del medi, es tractava d'atendre'ls en el seu propi entorn.

S'inicia un període de creació de recursos i d'equips que a poc a poc anirà consolidant el sistema català d'atenció a la infància. Ja des dels inicis s'observen també disfuncions en el sistema, que deixa

En el context d'una societat que acabava de sortir de la dictadura, funciona la teoria d'educar en la llibertat.

A partir del 1980, amb la creació de la Direcció General de Protecció i Tutela de Menors, es dona suport legal al model educatiu.

Es va definir una nova manera d'actuar amb els infants en situació de risc: en lloc de separar-los del medi, es tractava d'atendre'ls en el seu propi entorn.

El perfil professional s'ha acabat consolidant fa pocs anys (1998) amb la diplomatura d'educació social i del col·legi professional.

Aquest major reconeixement professional, que s'ha traduït en una millora de les condicions laborals, ha tingut alguns efectes perversos que no es poden obviar.

franges marginals on no arriben els recursos i, en contraposició, zones sobreateses. Malgrat que dels anys 80 als 90 cada cop hi ha més educadors contractats com a educadors de carrer, la professió segueix essent indefinida i la formació acadèmica difosa¹.

L'aparició de les primeres generacions d'educadors de Flor de Maig², ajuden a construir un cos teòric i un perfil professional que s'ha acabat consolidant fa pocs anys (1998) amb la diplomatura d'educació social i del col·legi professional que li dóna l'estatus de professió. En aquest temps s'ha aconseguit que allò que en un principi eren intuïcions i bones voluntats, esdevinguessin sabers consolidats i pràctiques professionals reconegudes. Tant en els serveis socials de base com en els centres educatius, l'educador social s'ha anat obrint un espai propi de treball.

Aquest major reconeixement professional, que ha reduït l'angoixa que produïa la indefinició i sovint s'ha traduït en una millora de les condicions laborals, si bé era desitjat per tots, ha tingut alguns efectes perversos que no es poden obviar i han estat destacats al debat del grup:

“La nova generació d'educadors socials, diplomats, que arriben directament després de la carrera, donen una connotació pejorativa a “l'educador de carrer”. Què vol dir això, posar la taula enmig de la plaça? Hi ha gent que vol estar darrera d'una taula de despatx. Esperen que arribi l'usuari amb una demanda concreta, quan en realitat hi ha població que té dificultats però no formula una demanda. S'estan configurant dos tipus de professionals: un que veu la necessitat de treballar sense demanda, i un altre que vol gestionar dades econòmiques, beques als casals d'estiu i organitzar la informació a l'ordinador, atendre als pares, a les escoles... que se li adrecen. Les dues fan falta. No cal enfrontar-nos.”

Entre els qui van viure aquells temps de definició i de treball molt freqüent amb la gent dels barris, es

detecta una certa nostàlgia al constatar que les coses han canviat molt però en una línia més discutible.

Observen que el refredament d'aquella *societat civil* tant dinàmica i reivindicativa, ha sigut paral·lel a la consolidació dels ajuntaments democràtics i a la progressiva formalització dels espais de participació popular. Apareixen els consells municipals, es formalitzen les subvencions, es creen òrgans de regulació específics i sectorials, etc. D'altra banda, es constata una tendència segons la qual els ajuntaments democràtics s'han fornit dels líders veïnals i associatius i, per tant, hi ha relacions molt properes, una mica pervertides i allunyades dels seus objectius inicials. Actualment la societat civil i la societat política estan molt interrelacionades i no hi ha la separació suficient perquè una empenyi (i controli) a l'altra. Difícilment apareixen propostes alternatives i imaginatives. En aquest context el treball comunitari té unes connotacions totalment diferents al que es feia als anys vuitanta.

“L'educador ha d'estar al cas de les conjuntures polítiques, històriques de cada moment. Avui els polítics podríem dir que han “comprat” les associacions. Hi ha una relació en la qual ells demanen subvencions, l'ajuntament les dóna i així tots callen.

No té res a veure la participació ciutadana i el moviment veïnal dels vuitanta i el del 2000. Aquella participació més assembleària i directa l'han substituïda els consells de participació, els consells organitzats des de la pròpia administració. El problema és si els nivells de representativitat d'aquestes associacions o federacions són reals. Per exemple, la representativitat de la federació d'associacions gitanes o del consell de la joventut de Catalunya és molt relativa”.

“A finals dels 80 el treballador social havia rebut l'encàrrec, molt sovint, d'organitzar i vertebrar la comunitat que estava una mica desorganitzada... avui en dia quan parlem de treball comunitari ja no es tracta d'això. Avui té una dimensió més reduïda, un carrer, una escala, un sector de població... al qual impliqués en un projecte concret”.

S'observa el refredament de la societat civil i la progressiva formalització dels espais de participació popular.

En el context actual, el treball comunitari té unes connotacions totalment diferents al que es feia als anys vuitanta.

El refredament de la participació, el valor de les qüestions formals per sobre les qüestions de contingut, etc. són els elements que fan que sigui oportú posar sobre la taula les formes de treball que es van iniciar als setanta.

Veiem doncs que aquests vint anys de consolidació dels ajuntaments democràtics i de política pública de benestar social, ens deixen un balanç ple d'ambigüitats: si bé per una banda són innegables els avenços en estructuració del sistema d'atenció a la infància i l'adolescència i la creació de recursos específics per a fer aquesta atenció, així com la progressiva consolidació i reconeixement de la professió d'educador social, a l'altra banda hi trobem els perills de l'excessiva formalització. La distància, el refredament de la participació, la rigidesa dels procediments, el valor de les qüestions formals per sobre de les qüestions de contingut, els ritmes de treball accelerats, etc. són els elements que fan que sigui oportú posar sobre la taula, potser amb una certa nostàlgia, però segur amb molt de criteri tècnic, les formes de treball que es van iniciar als setanta i que a poc a poc han anat quedant diluïdes entre tanta *millora professional*.

Un vestigi d'aquella època, i que es el que hem volgut recuperar en el títol de la publicació, és el de la ideologia. Quan fer d'educador era més una opció personal que una carrera professional, i es parlava de vocació, la ideologia pesava un 50% en l'exercici de l'educador. Ara, en un context sociocultural que deixa pocs espais per a la ideologia, cal seguir alimentant aquell mite? El debat que genera aquest interrogant l'abordarem en profunditat en les pàgines que segueixen, però aquí volem deixar constància d'un dels pilars d'aquell pensament que creiem que encara són del tot vigents:

“Una persona massa reaccionària o de dretes no podria fer d'educador de carrer, perquè aquest ha de ser solidari, humanista i revolucionari. Recordeu la frase de Freire 'l'educador solidari, humanista i revolucionari és aquell que es posa al costat de la gent, com a company, per a la seva alliberació'. Seguint aquest discurs, és responsabilitat de l'educador, per a ser coherent amb la seva ideologia, recon-

vertir l'encàrrec institucional que li fan des de l'administració: "A tu potser et contracten per a controlar, però has d'agafar 'el capote' i torejar l'administració per a veure com t'ho fas per realment estar al costat de les persones".

Seguint amb Freire i en aquesta tessitura que posa en joc idees i mètodes, són molt aclaridores les paraules que recull Donaldo Macedo d'una conversa mantinguda amb Freire: "Donaldo, jo no vull ser importat o exportat. És impossible exportar pràctiques pedagògiques sense reinventar-les. Si us plau, digues als educadors i educadores americans que no importin les meves idees, sinó que les recreïn i reescriuin."³

Paradoxalment el grup de persones que hem compartit aquest seminari ens sentim còmodes amb aquest punt de vista freirà, que proposa una pedagogia de l'antimètode, però ens trobem amb l'encàrrec de sistematitzar el coneixement per a poder-lo transmetre i fer possible que l'educació de carrer esdevingui una pràctica professional actualitzada i cada cop més estesa. Per això ens cal posar al dia i reformular, sense nostàlgia i des del present, les velles pràctiques educatives.

Pretenem fer possible que l'educació de carrer esdevingui una pràctica professional actualitzada i cada cop més estesa.

3. Un intent de definició

Intentar definir una pràctica educativa que va néixer en un context de canvis i d'informalitat, associada a unes problemàtiques socials concretes, que es va començar a aplicar més per opció personal dels educadors que per les demandes dels seus caps, i que en definitiva es caracteritzava i es continua caracteritzant pel seu baix nivell d'institucionalització, suposa parlar d'una pràctica en la qual l'objecte i els límits és desdibuixen i, per tant, és més difícil acotar-ne les funcions. La proximitat amb els educadors socials de

És difícil definir una pràctica educativa que es caracteritza pel seu baix nivell d'institucionalització.

centres, amb els treballadors socials de la primària o amb els educadors de comunitats terapèutiques ha provocat que l'especificitat de l'educador de carrer quedés cada cop més diluïda.

Per això partim de zero, i comencem aquest intent de definició recollint les respostes a raig que han aparegut en el seminari en forma de pluja d'idees responnent a la pregunta "en què consisteix el treball de carrer?".

Es tracta d'un treball educatiu proper a la gent, sobretot a la gent que per raons diverses queda al marge.

- "Sortir al carrer" és una imatge que descriu un treball educatiu proper a la gent, sobretot a la gent que per raons diverses queda al marge, tant a nivell grupal com individual.

- Suposa també fer treball comunitari, perquè ni els nens ni els joves estan sols, tots tenen una família, un entorn. L'educador ha de ser el referent, i per a ser-ho, ha de conèixer a fons la problemàtica concreta d'aquestes persones, les més marginals.

- L'educador no pretén "salvar" ningú, ni solucionar tots els problemes. Només és el referent, el pont, l'intermediari. L'educador no és qui per a dir si aquell ha de canviar o no. Ha de donar eines per a que la persona pugui trobar-se i, si decideix canviar, canviï. L'educador no transmet coneixements sinó formes de convidaure, de relació.

Educar al carrer no és una tasca d'urgència; és una tasca a llarg termini que només es pot fer si ets a prop.

- Educar al carrer no és una tasca de bomber, d'intervenció directa o d'urgència; és una tasca que vol temps i presència constant. És una tasca a llarg termini que només es pot fer si ets a prop.

- L'educador és la persona que és allà, amb qui es pot comptar, perquè està disponible. "Que posa les monedes a la butxaca de les persones, perquè en un moment donat, al cap del temps, es fiquin la mà a la butxaca i les trobin".

Fins aquí les afirmacions que descriuen una pràctica, però no la defineixen, no aclareixen si es tracta

d'una tècnica, d'un recurs, d'una metodologia o d'un estil de treball o de tot alhora. Ens cal afinar una mica més per avançar en la definició. Proposem una segona pregunta: "Hi ha elements que siguin específics i irrenunciables del treball de carrer?" Les respostes són cada cop més concises:

- El fet de treballar amb els més marginats, o amb la franja d'adolescents i joves, fa que sigui imprescindible la metodologia de la proximitat o la informalitat.
- El tipus de població amb la qual treballem és el que marca el carrer, o l'espai del quotidià, o l'espai de l'informal, com a marc irrenunciable.
- La clau és ser proper, estar disponible i que la persona et conegui, perquè quan sigui el moment idoni la intervenció sorgeixi efectes.
- Podem definir també aquest estil de treball com un determinat estil de comunicació: et dirigeixes a unes persones que passen per un moment de dificultat (per drogues, per problemes familiars, per delinqüència...) persones a les quals no els arriben les informacions que els podrien suposar alguna millora en la seva precària situació. L'educador esdevé el cordó que el connecta amb la societat. Per a l'usuari és important saber que li queda algú a l'altre cantó de la corda. Potser ell decideix un dia trencar la corda, però la decisió serà seva.
- Per últim, suposa comptar amb la participació de l'usuari i pensar sempre que ell és el protagonista del seu propi procés i, per tant, ha de poder dir-hi la seva en tot moment.

Avancem cap a un intent de definició: *El treball de carrer és una forma d'actuar en els espais naturals dels marginats. Hi ha formes adequades per a treballar amb aquest tipus de població i formes inadequades, i podem afirmar que la metodologia "del carrer" és la forma més rendible, més útil. És també la forma*

El tipus de població amb la qual treballem és el que marca el carrer, o l'espai del quotidià, o l'espai de l'informal, com a marc irrenunciable.

El treball de carrer suposa comptar amb la participació de l'usuari i pensar sempre que ell és el protagonista del seu propi procés.

més respectuosa, ja que té en compte l'interès de les persones. I en certs casos és l'única forma d'actuació possible.

El tipus de població a la qual ens volem dirigir és el que marca la necessitat d'una opció metodològica o una altra.

Veiem, per tant, que el tipus de població a la qual ens volem dirigir és el que marca la necessitat d'una opció metodològica o una altra.

“No hi ha una única metodologia, ni una única definició. El marcador és la població a la qual et dirigeixes. La població que no fa demanda explícita és la més exclosa, per això és imprescindible acostar-s'hi des del treball al carrer. Observant descobreixes les demandes implícites, no formulades. “Demanda a gritos que sin embargo no te llega al despacho”.

Existeix una població no accessible a determinades formes de treball social.

“A d'altres països sempre ha existit el treball de carrer, es demana als educadors que surtin allà on hi ha la gent exclosa, allà on hi ha els problemes. Existeix una població no accessible (prostitutes, drogoaddictes...) a determinades formes de treball social. L'administració decideix que és important que hi hagi gent present allà on hi ha la gent amb problemes. Volen gent que observin, facin de detectors, d'interlocutors (han de ser viscuts com a gent de confiança, no com a catapultes que momentàniament envia l'administració allí a dintre) i només si és possible se'ls demana que actuïn”.

Insistim que el que marca aquesta opció és el tipus de població, per a desmarcar-nos de discursos que se centren en les diferents concepcions teòriques per a argumentar un tipus de posicionament o un altre.

A partir de reconèixer que hi ha certs sectors de població que no s'aproparan a altres tipus de dispositius socioeducatius, podem iniciar el debat teòric, posant en joc els diferents enfocaments, les diferents escoles i els matisos metodològics, ja que és evident que el treball de carrer és molt ampli i no està lligat a un únic discurs. Però sí que hi ha un mínim denominador comú: l'educació de carrer és una forma de treball (o el que és el mateix, una metodologia) impres-

El treball de carrer és molt ampli i no està lligat a un únic discurs.

cindible i inevitable quan es donen unes determinades condicions:

- d'edat... en el cas de nois i noies adolescents
- socials... col·lectius que estan al marge de la legalitat, de les institucions, etc.
- familiars... casos en els quals no hi ha un nucli familiar de referència
- de conjuntura: col·lectius que han viscut experiències de conflicte i tensió amb algunes institucions: escola, presó, programes en medi obert, centres... i estan "cremats".
- Estar enmig de processos migratoris.

En totes aquestes situacions, i amb tots aquests col·lectius, serà important la presència en els espais no formals del territori (places, pati de l'escola, bars) de personatges que col·loquin hams, vincles... que estimulin activitats educatives entre la població... que puguin servir de referents en processos personals o grupals de canvi... i que puguin servir de pont amb recursos i serveis. És a dir personatges que facin educació de carrer. La darrera especificitat de l'educació de carrer és que pot fer-se sense necessitat d'una demanda prèvia de l'usuari. Es pot actuar responent a una demanda especificada (d'uns pares, educadors, nois o noies...) a un encàrrec (de l'administració, o per llei si es tracta d'una mesura judicial, per exemple) o pot també respondre a la detecció que fa el propi educador.

La definició consensuada a la qual hem arribat al final del seminari és que l'única opció metodològica possible per a treballar amb certs sectors de població és l'educació de carrer definida com:

L'acció educativa que es dirigeix a aquells col·lectius que no fan demanda i, per tant, cal treballar allà on són ells.

Amb aquests col·lectius, serà important la presència d'educadors en els espais no formals del territori estimulant activitats educatives entre la població.

L'educació de carrer pot fer-se sense necessitat d'una demanda prèvia de l'usuari.

L'educació de carrer és l'acció educativa que es dirigeix a aquells col·lectius que no fan demanda i, per tant, cal treballar allà on són ells.

Partint d'aquesta definició tan sintètica passem a continuació a tractar un per un els elements que la conformen: treballar sense demanda, treballar en el territori i amb la comunitat, treballar amb determinats col·lectius i per últim fer un treball educatiu que també comporta detecció i acompanyament.

3.1 Treballar sense demanda

La característica principal de l'educació de carrer és que ens serveix per a apropar-nos a aquells sectors de població que, tot i tenir necessitats, no formalitzen les seves demandes. No s'apropen a serveis socials per a sol·licitar ajut. Això implica que dins les funcions de l'educador de carrer, la de la detecció sigui primordial. Només aquells tècnics que hi ha a peu de carrer, en el territori, a prop de la gent, coneixent qui és qui, i quines situacions de dificultat viu, poden detectar les necessitats reals, les demandes no formulades.

Només aquells tècnics que hi ha a peu de carrer poden detectar les necessitats reals, les demandes no formulades.

Aquesta afirmació, que sembla de sentit comú, no ha estat sempre compartida pels companys de l'educació social. És més, la qüestió de la demanda ha vingut molt emmascarada per la terminologia i la lògica de les intervencions clíniques que sovint ha tenyit les tasques socioeducatives.

Per una banda, trobem qui afirma que no es pot fer treball educatiu sense demanda al·legant que ens cal partir dels interessos del subjecte i de la seva voluntat de canvi. Segurament és veritat que sense aquest posicionament subjectiu favorable a l'educació, poca acció educativa podrem fer. Però també és veritat, i en parlarem més en el l'apartat 3.4., que la tasca de l'educador de carrer és justament aquesta: promoure el canvi, acostar-nos a l'usuari per a que adopti actituds favorables. Atenció, sense caure tampoc en l'extrem de veure necessitats on no n'hi ha, o de crear falses demandes més enllà del que vol la

gent, o d'eliminar la seva llibertat. Per això és clau escoltar la veu del propi subjecte, fer-lo participar en el seu procés educatiu, del qual, d'altra banda, n'és el protagonista.

Una segona qüestió a l'entorn de la demanda és quan aquesta és inespecífica, indirecta, general o parcial: molt sovint és un mestre que ens posa al cas d'un alumne que passa per dificultats, un delegat d'assistència al menor que ens deriva un noi o una noia que ha tingut conflictes amb la justícia, uns pares que només venien a demanar una beca, una assistent social que demana la col·laboració per intervenir amb els fills d'una família amb la qual està treballant, etc. Un cop més la detecció basada en la proximitat i l'escolta, i el treball de coordinació, és el que ajudarà l'educador a fer aquesta feina de resituar a poc a poc la demanda. Descobrir si darrera d'un procés de seguiment, de gestió d'un recurs o d'orientació, cal iniciar un projecte educatiu amb unes altres dimensions.

Per últim, hi ha la qüestió de la demanda no per part de la població a la qual ens dirigim, sinó per part del nostre superior o responsable tècnic. La reivindicació clàssica dels educadors socials respecte a la necessitat que es clarifiqués el seu rol professional i es formalitzessin els encàrrecs, al mateix temps que ha ajudat a créixer la professió com a tal, a vegades ha tingut un efecte paralitzant. En certs marcs laborals, els educadors, tot esperant una demanda formal respecte a quina població els calia atendre i per a què, han acabat desatenent la població de la zona que realment ho requeriria. En aquest cas, tot i que més que parlar de demanda fem referència a l'encàrrec institucional, es tracta d'una situació en la qual la funció de detecció de l'educador torna a ser bàsica. Si defensem que l'educador és el tècnic més proper a la problemàtica del carrer, és coherent esperar que el cap de servei, o el polític, li facin confiança en

L'educador haurà de descobrir si darrera d'un procés de seguiment, de gestió d'un recurs o d'orientació, cal iniciar un projecte educatiu amb unes altres dimensions.

La funció de detecció de l'educador és bàsica per als caps a l'hora de formular l'encàrrec institucional.

**L'educador és
l'antena que
l'administració
té al carrer.**

aquest aspecte i li demanin que sigui ell el que faci aflorar les necessitats d'uns col·lectius, que per raó d'exclusió social, d'edat o de trajectòria vital, no connecten amb serveis socials. L'educador és l'antena que l'administració té al carrer.

3.2 Treballar en el territori, treballar amb la comunitat

Seguint amb l'argument anterior, quan volem apropar-nos a certs col·lectius no hi ha altre remei que sortir al carrer a buscar-los. Aquest és un dels trets que distingeix l'educació de carrer respecte a altres metodologies de l'educació social. Per tant, definir "el carrer", o el medi obert, ens ajudarà a definir aquest estil de treball. Abans de transcriure les aportacions dels companys del seminari ens ha semblat interessant, des del to una mica nostàlgic que tenyeix el document, recuperar una definició "del carrer" que diverses persones implicades van fer als anys 80, ja que moltes de les reflexions segueixen tenint una total vigència:

"El carrer: regne del conflicte o nova institució educativa.

Quan parlem de "nens de carrer", estem simplement modernitzant les antigues imatges, els vells quadres de realisme negre, formats per nens esparracats, sense altre espai de subsistència que els límits degradats de la ciutat? Alguna cosa hi ha d'això, ja que la crispació econòmica que caracteritza la dècada dels 80 continua generant misèria, produint subjectes – nens en aquest cas– abocats a una subsistència no gaire llunyana de la de les èpoques de misèria social. (...) Un conjunt de factors (...) han institucionalitzat el carrer com a medi educatiu, un medi que a moltes zones de Barcelona i al seu cinturó industrial acaba essent l'atmosfera quotidiana del desenvolupament personal de molts preadolescents, bastants adolescents i quasi tots els joves. (...) Però, què entenem aquí per carrer? Estem plantejant que l'espai obert constituït per l'asfalt, les llambordes, les voravies, els solars o els terrenys sense urbanitzar, s'es-

tractura com un medi físic dominant. Cal afegir-hi els espais “tancats” d’alguns bars, d’alguna sala de joc, d’edificis abandonats o de coves i cabanyes construïdes en les zones de detritus urbà. Igualment s’hi poden afegir espais “de masses” des del metro fins als locals musicals. (...) En aquest carrer l’adolescent estructura la seva cultura i la seva manera d’assimilar, d’interpretar, de gaudir, de patir i de viure la realitat quotidiana que envolta la seva existència. Seria convenient, però, no convertir el carrer en el nou dimoni modern. En les societats urbanes actuals, el carrer –en el sentit de no-escola, no llar-familiar– és inevitablement un nou i potent medi educatiu per a tots els adolescents i joves.”

P. FRANSOY, J.FUNES, J.BELLIDO
i C. GONZÁLEZ: *Els nens de carrer*, 1986, pàgs.14-16.

Més enllà d’aquest carrer físic, estaríem d’acord amb Faustino Guerau de Arellano (seguim fent història!) quan descrivia el carrer com l’espai on es desenvolupa la vida quotidiana d’aquells als quals volem atendre. Per tant, carrer és sinònim de “lloc on es troba la persona *oprimida*”⁴ .

“Ets tu qui et desplaces. Pot ser al carrer, però en certes temporades pot ser a la presó, a casa, a l’hospital... és el seu espai, no el del professional. Això és el que diferencia l’educador de carrer del de l’Atenció primària, que espera, des del seu despatx, la demanda. Sortir al carrer i trobar l’usuari allà on es trobi no és una qüestió heroica, sinó una qüestió d’optimitzar la feina: l’educador que està en un despatx i té darrere seu el cartell “Ajuntament” té una posició molt dura, tot i que sovint es percep com un avantatge o comoditat, ja que, aquest, difícilment podrà connectar amb la gent. La dificultat que “ells” s’acostin, si s’estan movent en els límits de la legalitat (per ser immigrants sense papers, per estar en el món de la droga, o pel que sigui...) encara s’incrementa. El cartell “Ajuntament” encara marca més distància.”

Les persones que pateixen dificultats socials tenen manca d’agilitat per a desplaçar-se, tenen dificultat de moviment, d’accessibilitat. Per tant, és molt més

En les societats urbanes actuals, el carrer –en el sentit de no-escola, no llar-familiar– és inevitablement un nou i potent medi educatiu per a tots els adolescents i joves.

Ets tu qui et desplaces. Pot ser al carrer, però en certes temporades pot ser a la presó, a casa, a l’hospital... és el seu espai, no el del professional.

Sortir al carrer i trobar l’usuari allà on es trobi, no és una qüestió heroica sinó una qüestió d’optimitzar la feina.

La dimensió territorial de l'educació de carrer ens porta a la necessitat de contemplar la comunitat i el treball en xarxa com un factor bàsic de la intervenció.

raonable que l'educador se li atansi i l'ajudi a moure's (en sentit físic literal i en sentit figurat: mobilitzi qüestions internes) i a connectar.

La dimensió territorial de l'educació de carrer, aquesta vinculació amb un barri determinat, amb la seva gent, els seus serveis, les entitats que allà s'hi mouen, els racons problemàtics, les places on hi ha conflictes, etc. ens porta irremissiblement a la necessitat de contemplar la comunitat i el treball en xarxa com un factor bàsic de la intervenció.

El treball en xarxa ens permet detectar

“Només s'aconsegueixen efectes educatius amb moltes hores d'estar junts. Estan a la guait de tot. Des del carrer, veus els grups, la relació dels uns amb els altres, els comportaments, les característiques... si coneixes tot això podràs intervenir. Intervenir no vol dir solucionar els problemes. “A vegades no pots modificar el comportament d'un grup conflictiu que es troba a la plaça, sinó que pots intervenir amb l'associació de veïns perquè modifiqui la seva percepció i no vegi tan problemàtic el grup en qüestió”.

i entendre que no estem sols ni som els únics a fer aquesta tasca de detecció.

Per detectar problemes i intervenir no només calen professionals (assistents socials, mestres, guàrdia urbana...), calen “civils”. Gent dels barris que reivindica, s'organitza, denuncia...

“Per detectar problemes i intervenir no només calen professionals (assistents socials, mestres, guàrdia urbana...), calen “civils”. Hi ha les persones del barri que també detecten, es preocupen i són sensibles a les dificultats del barri. Gent dels barris que reivindica, s'organitza, denuncia... Tenim per exemple la “coordinadora de Cornellà contra la marginació”.

El treball en xarxa ens permet connectar.

“Els alumnes de pràctiques ens pregunten repetidament com ens ho fem per connectar amb el grup. La resposta sempre és el temps que fa que anem fent contactes i teixint una xarxa. Els adolescents tenen un entorn, una família... aquesta dimensió comunitària és la que ens permet con-

nectar. Un dia coneixes el germà, l'altre dia els pares, el nebot, l'amic...”

El treball en xarxa ens permet avançar cap a la inserció. La comunitat esdevé, també, objecte d'actuació.

“Sovint posem el nano com a objecte únic de la intervenció. Fas de pont no només amb els recursos, també amb el medi, amb la família, amb l'escola, amb els veïns, amb el grup... amb tots aquells que tenen dificultats de comunicació... fer circular socialment a la gent, i alhora canviar les mentalitats i fer més acollidores certes institucions. Per exemple, el Clot té un teixit social formal impressionant, però no es fomenten suficientment les capacitats integradores que potencialment podrien tenir aquestes entitats per integrar a nanos de carrer. Treballar amb elles perquè siguin més permeables és bàsic.”

Els agents socials, la societat civil, com a actors (no espectadors passius), dels processos d'inserció i dels projectes educatius impulsats pels educadors.

“Atenció amb les associacions veïnals, s'han d'escoltar, però no vol dir que les seves propostes siguin correctes. Algunes *Coordinadores contra l'exclusió* per exemple, des del punt de vista tècnic fa un 50% de propostes incorrectes. No confonguem “.

“Els professionals hem d'estar assabentats de tota la problemàtica. Si no ho estàs, ni pots fer participar la població civil ni pots fer res. Els veïns normalment tenen demandes molt concretes en referència als adolescents: demanen repressió i control. El professional ha d'estar allà per a reconvertir aquesta demanda, buscar unes altres eines i oferir-los fórmules per a implicar-los en aquesta tasca educativa. Si estàs al despatx i no et vincules amb les persones del barri, t'arribarà l'associació tal amb una queixa i tu estaràs a l'altra banda de la taula, seràs part contrària clarament. Només t'arribarà l'emergència quan el conflicte sigui tan gros que traspassi la seu central de l'ajuntament”.

El treball en xarxa suposa fer circular socialment a la gent, i alhora canviar les mentalitats i fer més acollidores certes institucions.

Les associacions veïnals s'han d'escoltar, però no vol dir que les seves propostes siguin correctes. Els veïns normalment tenen unes demandes molt concretes en referència als adolescents: demanen repressió i control.

Si estàs al despatx només t'arribarà l'emergència quan el conflicte sigui tan gros que traspassi la seu central de l'ajuntament.

“Posem l'exemple de Can Tunis amb les drogues: les associacions de veïns han saltat en contra de les sales de consum al barri... era un tema que va aparèixer en una conferència sobre reducció de danys, el passat mes d'abril a Barcelona...però no es va convidar a la comunitat. Aquest veïns descontents no hi eren. Es considera que sempre són reaccionaris, però es poden reconvertir. Per contra a Nou Barris s'ha treballat un projecte molt interessant amb la participació dels veïns. Però un cop més a les jornades ho explica una professional. Què costa convidar els veïns i que ho expliquin ells?. Si l'educador treballa en processos d'autonomia, si es tracta de –com deia Faustino Guerau– “juntos caminar hacia la adultez” i no els convidem, ho tenim malament”.

Tenim, per tant, quatre aspectes:

- la capacitat de detecció,
- la capacitat de connexió,
- les facilitats per a la inserció, i
- la participació dels propis actors socials,

Treballar sobre el territori implicant a la gent és, en definitiva, una proposta més tècnica que ideològica.

que ens permeten desmitificar el treball comunitari i definir *el treball sobre el territori i implicar la gent del territori* com una proposta tècnica i metodològica, més que ideològica.

En resum, **els requisits tècnics i metodològics** que s'han de tenir en compte (des de les institucions, els serveis, o els professionals particularment) **per a poder endegar projectes de treball comunitari**, són els següents:

- flexibilitzar els accessos (deixar de banda els procediments formals del tipus citacions, horaris d'entrevista, circuit, etc. donant més prioritat al fet de contactar, que no pas al com s'ha de fer el contacte).
- guanyar-se la confiança: (el temps, la presència, el diàleg i l'actitud d'escolta seran fonamentals).
- apropar postures (en aquest sentit l'educador haurà de fer funcions de mediador, basades també en

l'escolta, el diàleg i el reequilibri de forces situant a tots els interlocutors en igualtat de condicions).

- treballar en equip (és evident que aquest tipus de metodologia no es pot dur a terme en solitari, ja que suposa intervenir en contextos molt complexos en els quals actuen altres professionals que, des de la interdisciplinarietat, poden complementar les seves anàlisis i afinar més en les propostes).

- promoure dinàmiques participatives (que parteixi del supòsit que en aquest tipus d'intervenció, un no atén a malalts ni a pacients, sinó que treballa amb persones que han de ser subjectes del seu propi canvi).

- comptar amb la implicació de la resta de departaments o serveis de la zona (la dinàmica participativa no pot ser exclusiva de serveis socials, ha de ser compartida per educació, urbanisme... per tant, hi ha d'haver una clara intenció política favorable al treball comunitari real. Donar veu a la comunitat no pot ser només una qüestió estètica, en alguns moments ha d'implicar presa de decisions, ha de permetre per exemple, que es discuteixi el pressupost. Que només deixem participar la comunitat per a discutir els problemes dels joves a la plaça, és absurd).

- estar al servei d'un determinat projecte de canvi social.

Els dos darrers punts (treball interinstitucional i interdepartamental, i el fet d'estar al servei d'un determinat projecte de canvi social) remetent de nou a la qüestió de la ideologia, amb implicacions polítiques incloses. La memòria històrica, que hem recuperat en l'apartat inicial, ens diu com en els anys 70 i 80 els factors ideològics van ser el motor del treball comunitari, i fins i tot, en algunes ocasions van ser-ne els causants d'alguns excessos o implicacions mal enteses. Amb les condicions actuals de refredament i vinculacions institucionalitzades entre el que hem anomenat societat civil i societat política, es fa imprescindible posar l'èmfasi en aquests aspectes tècnics més que en els ideològics. Hem d'acceptar que probable-

En els anys 70 i 80 els factors ideològics van ser el motor del treball comunitari.

S'haurà de fer "treball comunitari" sense comptar amb uns marcs polítics que afavoreixin un canvi social de dimensions més profundes.

Si hi hagués voluntat política de donar participació real en un barri, s'hauria de fer seure totes les entitats i dir: senyors tenim aquests pressupostos, tenim aquestes obligacions legals, què fem entre tots.

Per fer de ponts cap a la integració social, no només hem de mobilitzar les persones que tenen dificultat, sinó també les entitats i les institucions.

ment s'haurà de fer "treball comunitari" sense comptar amb uns marcs polítics que afavoreixin un canvi social de dimensions més profundes. El fet que avui utilitzem termes ambigus com el treball en xarxa, els plans transversals o els plans interdepartamentals, segurament respon a aquesta pèrdua d'intencionalitat respecte a la participació real de la comunitat.

"És una decisió política fer treball comunitari. Quan vaig començar a treballar per l'Urban, ingènuament pensava que a la comunitat mai no se li havia fet cas, ni veu, ni espais ni peles... però jo no era comunitat, sinó institució i així ens van tractar: com a representants de l'ajuntament. Amb aquest treball he desmitificat "la comunitat", no és "el poble carregat de bones intencions i de voluntat de canvi que jo esperava, sinó que està ple d'interessos, ni nosaltres érem professionals "de bon rotllo" com en l'època de Sant Roc que teníem el carnet de l'associació de veïns, estàvem implicats i així ens tractaven. Han passat quinze anys en els quals els ajuntaments democràtics han passat el rodet i han fet el "by-pass". Ara el treball comunitari té unes altres dimensions. Si hi hagués voluntat política de donar participació real en un barri, s'hauria de fer seure totes les entitats, seure l'ajuntament i dir: senyors tenim aquests pressupostos, tenim aquestes obligacions legals, què fem entre tots. Generar un consens amb unes regles del joc fixades. Això és una decisió política".

Podem fer certes concessions, però sempre hi haurà dues idees irrenunciabls lligades amb el concepte de treball en el territori i amb el territori:

- no podem intervenir sols, ho hem de fer amb la complicitat dels altres professionals.
- per fer de ponts cap a la integració social, no només hem de mobilitzar les persones que tenen dificultat, sinó també les entitats, institucions, nuclis, que les han d'acollir.

3.3 Sectors de població que requereixen aquest tipus d'intervenció

El col·lectiu al qual es dirigeix normalment l'educador de carrer és infància i adolescència. I així està estipulat en la majoria dels centres de serveis socials d'atenció primària. La funció educativa amb persones adultes o tercera edat planteja més interrogants (apareix aquí la discrepància entre la funció educativa i la funció assistencial). Més enllà dels matisos, el que és cert és que en totes les edats es pot donar una relació d'acompanyament, es poden mobilitzar qüestions internes de les persones, desvetllar les seves potencialitats, promocionar i, per tant, segons de quin concepte partim, això també és educació.

L'expressió "acompanyament" s'utilitza actualment per definir la forma de treballar els processos d'incorporació social de persones que pateixen i que tenen dificultats per tornar a formar part de la societat. És partint d'això que intervenim, al marge de l'edat. Tenim la sensació que cada cop més aquesta professió tindrà a veure substancialment amb els temes d'exclusió. Deixarà de ser una demanda d'actuació associada exclusivament a població adolescent o jove.

La intervenció en el propi medi tornarà a ser clau en una societat que esdevé profundament "exclosògena", que tindrà com a gran problema per a molts la fragilitat i la dificultat en la pertinència a la societat establerta. La major part de les respostes que es posen en marxa, des de les rentes mínimes fins a la formació ocupacional o les polítiques en torn a les migracions, suposen facilitar acompanyaments flexibles i pròxims.

Si a més, com dèiem, parlem de treball de carrer en el sentit de treballar amb la persona allà on és la persona, els col·lectius diana dels educadors seran aquells que, per les raons que sigui, no acudeixen als recursos socials. Aquells que necessiten en primer

L'expressió "acompanyament" defineix la forma de treballar els processos d'incorporació social de persones que pateixen i que tenen dificultats per tornar a formar part de la societat.

Els col·lectius diana dels educadors seran aquells que, per les raons que sigui, no acudeixen als recursos socials.

lloc rebre informació adequada i construir una relació de proximitat i confiança i, després, comptar amb professionals que facin de pont amb els recursos. En aquesta situació es troben, entre d'altres:

- els adolescents
- els menors immigrants de carrer
- alguns grups de persones amb problemes de drogues
- les dones soles amb càrregues familiars
- etc.

3.4 Detectar, acompanyar o educar?

No estarem confonent l'acció educativa amb l'anàlisi social, amb l'assistencialisme, amb el control, amb la dinamització, amb l'escolta terapèutica o amb l'oferta d'uns serveis? Atenció que si l'educador no es dedica a educar, perdrà credibilitat!

Hi ha un debat de fons que cal abordar en l'intent de definició de l'educació de carrer. Es tracta de dilucidar si totes les funcions que hem associat a aquest professional, més enllà de l'estrictament educativa, com són la detecció, la presència en un territori, l'acompanyament, la proximitat i també el control o la gestió de recursos, etc. formen part de l'acció educativa, o no. No estarem confonent l'acció educativa amb l'anàlisi social, més propi del científic social, o amb l'assistencialisme, més propi d'enfocaments benèficsocials ja superats, o amb el control, més propi dels cossos de seguretat, o amb la dinamització comunitària, més pròpia de l'animador sociocultural, o amb l'escolta terapèutica, més pròpia del psicòleg, o amb l'oferta d'uns serveis, més pròpia del gestor? Atenció que si l'educador no es dedica a educar, perdrà credibilitat!

Per a desfer aquest embarbussament només podem partir d'una idea d'educació social oberta i que es basi en la intencionalitat educativa: l'educació social ha de cercar processos de canvi; ha d'actuar i perseguir la promoció social de la persona. Per a fer-ho li caldrà analitzar socialment, atendre les necessi-

tats bàsiques, escoltar, gestionar recursos... i actuar amb una visió global de la situació.

Sí, però, i el treball previ al canvi? Aquest treball a mínims que pretén connectar amb el subjecte i començar a mobilitzar alguna cosa per petita que sigui... es pot considerar treball educatiu?

“AUPA’M persegueix activitats educatives? Connecta amb el malestar de la gent i a partir d’aquí construïu junts. Estimulen que la mateixa gent siguin conscient i es comencin a moure per ells mateixos. És el treball previ a l’activitat educativa o és treball educatiu? Hi ha un procés previ en el qual promou una inquietud, hi ha un moment clau en el qual la persona fa un clic, vol iniciar un procés de canvi, i un moment posterior en el qual l’acompanyes en el procés de canvi i el connectes amb altres institucions educatives. Si no hi ha un acord amb la demanda, amb un procés de treball, si no acordes un projecte amb la persona difícilment avançarà. Hi ha un moment en què el xaval està tip d’estar al carrer, ha tocat fons, vol posar-se en marxa... és difícil construir una relació educativa, però s’ha de fer partint d’aquests punts d’inflexió”.

“Això és activitat educativa. Fomentar l’autonomia és educatiu. Fomentar processos de canvi, per mínims que siguin, és educatiu”.

Pensar en la finalitat última de l’educació ens pot ajudar a avançar en aquest debat. Per a que eduquem? Eduquem per a reduir els nivells d’exclusió, perquè els adolescents es puguin incorporar de la manera més normalitzada possible a la societat i que siguin al màxim de feliços (o el que és el mateix, redueixin al màxim els seus malestars) essent el que són. Ajudant al subjecte a cercar les fórmules més compatibles de convivència per tal que es faci el mínim mal possible a ell mateix i als del seu voltant.

Proposem un concepte obert d’educació, en què, com veureu, caben moltes coses:

L’educació social ha de cercar processos de canvi; ha d’actuar i perseguir la promoció social de la persona.

Hi ha un moment en què el xaval està tip d’estar al carrer, ha tocat fons, vol posar-se en marxa... és difícil construir una relació educativa, però s’ha de fer partint d’aquests punts d’inflexió.

Eduquem per ajudar al subjecte a cercar les fórmules més compatibles de convivència per tal que es faci el mínim mal possible a ell mateix i als del seu voltant.

Quan la característica de la població a la qual atenem és la seva dificultat amb els límits i les normes, una part fonamental del treball serà aprendre a respectar aquesta referència.

Quan l'educador esdevé professional de referència, podrà obrir processos educatius que sense vincle serien impossibles.

- Escoltar és educar. Escoltar implicant-se, presentant atenció.

- Proporcionar models, formes de relació diferents, és educar. Si tu estàs amb ell li estàs mostrant una determinada manera d'entendre el món i l'existència.

- Potenciar algunes coses de la seva vida i no d'altres, fent una mena d'estimulació selectiva, és educar.

- Donar-li una opinió sobre ell mateix, és educar. El treball de carrer no és un treball contemplatiu.

- Posar controls i límits és educar. Els límits estan associats a la intencionalitat educativa. Les institucions formals es caracteritzen per l'explicitació de la normativa, sovint compten amb reglaments de règim intern on fins i tot s'especifiquen les sancions. En canvi, dèiem que una de les característiques del treball de carrer és el seu baix nivell de formalització i la seva flexibilitat. Malgrat això és bàsic comptar amb un marc normatiu que expliqui el que es pot fer i el que no es pot fer i el que s'espera de les persones que comparteixen aquell espai educatiu. Justament, quan la característica de la població a la qual atenem és la seva dificultat amb els límits i les normes, una part fonamental del treball serà aprendre a respectar aquesta referència.

Tots aquests elements conformen l'acció educativa, però aquesta esdevindrà estèril si no compta amb l'altre, si no parteix d'una certa vinculació amb l'infant, adolescent, jove o adult amb què es pretén establir una relació pedagògica.

El treball educatiu no es duu a terme fins que l'educador no arriba a un acord amb aquella persona i aquella diu: –d'acord, vaig a tirar endavant. En tots aquells casos en què l'educador es converteix en professional de referència podrà obrir processos educatius (de negociació, de pacte, de creixe-

ment personal...) que sense vincle serien impossibles.

“Cal esperar. Hi ha vegades que no connectes i al cap del temps es dona el moment. És important deixar les portes sempre obertes. Tot és educar, però l'educació social és la prèvia. Molts adolescents el que cerquen és algú que els escolti, que no els recrimini i no els rebutgi. Algú que estigui disposat a acceptar el descontrol d'horaris, d'informalitat...”

“En el moment en què escoltes el noi, i no l'obligues a res, sinó que li ofereixes coses, comença el procés educatiu. Aquest procés previ és el més difícil. Quan la persona ja és capaç de prendre una decisió i de dir: “aquí la teva influència i proximitat ja ha promogut la inquietud. Tu hi has sigut”. L'educador bàsicament ha de posar límits. No pots deixar-li fer el que li roti. Estàs al seu costat, però no perquè t'utilitzi com una joguina. Estàs a disposició, no a mercè”.

L'educador bàsicament ha de posar límits. Estàs al seu costat, però no perquè t'utilitzi com una joguina. Estàs a disposició, no a mercè.

4. Condicionants i límits de l'educació de carrer

Desmitificar l'educació de carrer suposa posar les coses al seu lloc i reconèixer les seves dificultats i limitacions. Només a partir d'un criteri de realitat que l'emmarqui, l'educació de carrer podrà ser una pràctica professional corrent. A continuació es reflexiona sobre els condicionants d'aquest treball, des dels externs, com l'encàrrec institucional, l'equip o els recursos, fins als condicionants intrínsecs com són l'excessiva implicació personal, el pes de la ideologia o el que escapa al treball purament educatiu.

Condicionants externs

4.1 L'encàrrec institucional: el control social

En la introducció hem esmentat la distància existent entre les funcions educatives que realment li cor-

La distància existent entre les funcions educatives que realment li corresponen a l'educador i les funcions socials que finalment se li encomanen condicionaran l'actuació.

No ens podem enganyar: la funció del control social està implícita en la tasca educativa.

El concepte normalització porta associat aquesta dimensió de control, alhora que és la palanca cap a la autonomia i, per tant, la llibertat del subjecte.

responen a l'educador i les funcions socials que finalment se li encomanen, i hem constatat com aquest fet desvirtua cada cop més un treball educatiu proper, al costat de l'usuari i amb expectatives d'inserció social i de projecte personal. Un dels factors claus d'aquest distanciament és la demanda de control social que fa la societat i que l'administració traspasa a l'educador.

No ens podem enganyar: la funció del control social està implícita en la tasca educativa. L'administració, quan envia a un educador a controlar un grup que genera conflicte en una plaça, és conscient que per la via repressiva no obtindrà resultats, i que li cal recórrer a la via educativa per veure si per allà desactiva el problema. A un altre nivell, fer seguiment perquè els nens i nenes vagin a l'escola també és fer control social: potser l'educador no creu en els beneficis de l'escola, però sap que és la porta d'entrada per a la integració social. Desenganyem-nos, el concepte normalització porta associat en molts casos aquesta dimensió de control, alhora que és la palanca cap a la autonomia i, per tant, la llibertat del subjecte.

En general, observem que els tècnics i els polítics només es recorden dels educadors i de la necessitat dels programes preventius quan ja ha esclatat el brot de violència i, això és el més important, ha saltat als mitjans de comunicació. L'emergència és el que mou a actuar, quan justament estem parlant d'un tipus d'intervenció a llarg termini que per a ser efectiva necessita temps. Per poder explicar als polítics, que els programes preventius efectius requereixen la presència d'educadors en el territori, necessitem generacions de professionals que siguin sensibles a això. Necessitem uns tècnics i polítics que facin una lectura mínimament sensata del que és el món adolescent com per fer un encàrrec coherent als professionals. N'hi ha pocs, i l'única manera de corregir-ho passa

per una tasca dels professionals d'explicar, sensibilitzar, raonar, discutir amb els caps, quina és la realitat de la zona i quines són les possibles vies d'actuació. És intolerable que un educador digui "oh, és que si no hi ha demanda no hi intervenc" perquè l'encàrrec institucional no és que curi, ni que ensenyi o eduqui a seques, és que detecti, que es posi en contacte, que pensi estratègies, i al capdavant eduqui. Per tant, la institució ha de dibuixar el marc de la intervenció educativa, però és responsabilitat de l'educador afinar les estratègies, definir el col·lectiu al qual es vol dirigir i marcar els objectius que es proposa. Ell és qui té criteri tècnic per a fer-ho.

4.2 L'equip, la institució

Enduts per l'intent de definir un perfil professional hem caigut en l'error de parlar de l'educador com si fos un bolet, o el que encara és pitjor, algú que té un marc institucional poc favorable. Matisem: l'educador, com tot professional compta amb un equip de treball i amb una institució que l'emmarca. Per la complexitat de les situacions en les quals ha d'intervenir, i perquè ell no controla ni de bon tros tots els recursos ni totes les respostes, és evident que no pot fer altra cosa que treballar des de la interdisciplinarietat coordinant-se amb la resta d'agents de la seva zona.

L'educació social es troba al mig d'altres disciplines, que d'altra banda estan molt properes a l'educació. Cal ser permeables a aquesta complementaritat ja que, en realitat:

- l'educació té efectes terapèutics
- l'observació promou canvis
- el terapeuta hauria de moure's en climes educatius⁵

La institució ha de dibuixar el marc de la intervenció educativa, però és responsabilitat de l'educador afinar les estratègies.

L'educació social es troba al mig d'altres disciplines i li cal ser permeable a aquesta complementaritat.

El treball en equip des d'una perspectiva interdisciplinària és la manera de treballar amb població que pateix dificultats socials.

Per sortir al carrer no pots anar amb les mans buides. Sense recursos no pots fer projectes educatius.

El treball en equip des d'una perspectiva interdisciplinària és, malgrat ser una pràctica poc habitual, la manera d'abordar globalment el treball amb població que pateix dificultats socials.

4.3 Els recursos

L'educador no pot treballar sol: necessita un equip, però també necessita uns recursos:

“Ens estem quedant amb la figura mítica de l'educador de carrer que amb la seva sola presència ja pot resoldre el que faci falta. El treball de carrer també necessita recursos, igual que la resta de professionals. L'educador necessita alguna cosa més que les beques de menjador, necessita diners per a tirar endavant projectes. Això lligat a la demanda: un adolescent demana alguna cosa i tu no pots respondre què fas?”

“Per sortir al carrer no pots anar amb les mans buides. Sense recursos no pots fer projectes educatius.”

De la mateixa manera que no es poden desenvolupar recursos sense preveure com connectarem amb els potencials usuaris o sense desenvolupar formes de treball que facin de pont, tampoc té sentit desenvolupar formes de treball en el territori, en els espais no formals, en el carrer, sense recursos als quals accedir. Potenciar de nou els professionals i les practiques del treball al carrer ha de suposar, alhora i sempre, desenvolupar altres recursos. Les funcions de pont són possibles i necessàries quan el pont condueix a algun recurs. Captar, motivar i acompanyar sempre comporta incorporar a un recurs, rebre una prestació, poder experimentar amb una pràctica, accedir a una formació, etc.

Són de tres tipus els recursos amb els quals han de comptar els educadors i educadores de carrer. D'una banda, està l'existència en el territori dels re-

cursos bàsics que es necessiten per a treballar amb una determinada població (adolescents, joves, immigrants, etc.). D'una altra, els educadors necessiten formes flexibles i adaptades d'accés a aquests recursos. No necessiten només, per exemple, tenir places de formació ocupacional, necessiten que aquestes es dissenyin en funció de la població amb què s'està treballant i, com a mínim, que puguin comptar amb les places en el moment en què els nois i noies amb els quals connecten estan "madurs" per utilitzar el recurs. El treball de carrer necessita bones connexions amb els recursos i formes d'accés i de seguiment adequades.

Finalment, el treball de carrer necessita recursos puntuals, àgils, al servei directe del seus professionals. Ha de comptar, per exemple, amb petites quantitats de diners per administrar amb facilitat, o de "beques" àgils per ajudar mentre es consolida una situació d'aprenentatge, o simplement de tramitacions i gestions no burocratitzades. Posar l'èmfasi en el treball de carrer comporta entendre que, ateses les dificultats per connectar, la fragilitat de moltes motivacions i la dificultat perquè sigui entesa aquesta feina, la resta de recursos treballi especialment a reforçar-lo i consolidar-lo.

4.4 L'organització del treball

"Treballar amb els exclosos no cotitza a borsa. Per això cal posar-hi de la teva part". Més que voluntariat, parlem de disponibilitat.

"Quan tu veus que el treball que estàs fent, la relació amb una entitat, amb uns nois, amb una família... si no hi vas a certes hores no els veuràs... tu estàs disposat a canviar l'horari, ser flexible... Aquesta flexibilitat és característica d'aquesta professió. Quan vas a les cases a les set del matí a despertar alguns nois absentistes durant un cert període de temps, què estàs fent, voluntariat?. Alguns com-

El treball de carrer necessita bones connexions amb els recursos i formes d'accés i de seguiment adequades.

Finalment, el treball de carrer necessita recursos puntuals, àgils, al servei directe del seus professionals.

Parlem de la flexibilitat del professional que analitza a fons què li passa a aquesta persona, quines necessitats té, etc. i amolla la seva forma de treballar al que és útil per a ajudar-la.

panyes creuen que això no és tasca de l'educador. Però és evident que no ho fas per voluntariat, sinó per una visió professional de la prevenció”.

En aquest sentit, podem distingir dos posicionaments contraposats davant la feina:

- El del professional que té unes formes d'actuar i pretén que les persones a qui atén s'hi amollin.
- El del professional que analitza a fons què li passa a aquesta persona, quines necessitats té, etc. i amolla la seva forma de treballar al que és útil per a ajudar-la.

Hi ha una contradicció: les reivindicacions laborals, sindicals, dels educadors com a treballadors qualificats (amb un horari fix, un sou, una certa qualitat en el treball...) no semblen compatibles amb aquesta flexibilitat que reclamen els usuaris. La solució de fer un plus com a voluntaris que han fet alguns educadors, no sembla la més correcta. Si tu vas a veure els teus usuaris a les set del matí l'ajuntament t'ho ha de reconèixer i t'ho ha de compensar d'alguna manera. Complicar el treball voluntari amb el professional pot ser frustrant i contradictori.

L'administració ha de reconèixer la necessària flexibilitat i pagar-te aquesta part de treball “fora dels horaris estipulats”.

La conclusió seria: determinades formes d'organitzar i administrar el treball educatiu són incompatibles amb l'essència del treball de carrer. Si arribes a la conclusió tècnica que l'única manera de fer-ho és amollant-t'hi tu, l'administració te l'ha de reconèixer i pagar-te aquesta part de treball “fora dels horaris estipulats”. No és un problema de bona voluntat, sinó de requisit *sine qua non*: la flexibilitat és l'eina bàsica del treball de carrer.

La flexibilitat és l'eina bàsica del treball de carrer.

L'opció majoritària, justament, no és fer treball de carrer, sinó fer aquell treball que dona efectes immediats, la gestió de recursos i de dades amb l'ordinador. Per això som conscients que apostar per aques-

ta línia de treball minoritària implica a vegades una actitud militant. Militant, no en el sentit polític del terme, sinó en el sentit d'estar convençut d'una teoria i defensar-la malgrat anar contracorrent. Defensar-la a la universitat, a la institució, a l'ajuntament... intentar convèncer que el treball de carrer és vàlid, i rendible, sempre i quan les coses es facin bé. Militant en el sentit de ser actiu: estar convençut d'una teoria i aplicar-la. A vegades cal quadrar-se, plantar-se i defensar les pròpies opcions.

Potser parlar de militància, en una època tan desideologitzada com la nostra, sona contundent o fora de lloc. Podem substituir-ho per responsabilitat professional, tal i com s'expressa a continuació:

“El que no hem aconseguit és explicar a l'administració que aquesta figura és rendible. A serveis socials hi ha un concepte de productivitat quantitatiu: nombre de casos atesos, d'entrevistes realitzades, etc. Si vols pots limitar-te a donar els resultats que els teus caps et demanen (darle carnaza al ordenador), i que poc tenen a veure amb les necessitats reals dels usuaris. És una qüestió de responsabilitat professional anar més enllà”.

A serveis socials hi ha un concepte de productivitat quantitatiu: nombre de casos atesos, d'entrevistes realitzades, etc. És una qüestió de responsabilitat professional anar més enllà.

Condicionants interns

4.5 Educador o company: la proximitat

Una cosa és definir un estil de treball que té a veure amb posar en primer pla les persones, escoltar-les, respectar el seu temps, implicar-les en el seu procés educatiu, i una altra cosa és la dimensió salvadora o alliberadora que es pot despendre de certes males interpretacions del que estem definint.

Hi ha tot un seguit d'interrogants a respondre: i la distància òptima que ha d'existir entre l'educador i l'educand perquè hi hagi acció educativa? I l'excés de paternalisme? I el límit entre el voluntariat i la

L'educador no es pot identificar totalment amb el problema de l'altre, perquè si fa seu el problema de l'altre, poca cosa pot resoldre.

Aquest posicionament que parteix del respecte mutu és molt diferent al de l'educador que planifica les intervencions educatives sense implicar a l'educand.

Aquest posicionament proper i obert, que parteix del fet que un pot aprendre dels seus usuaris no té res a veure amb la distància professional.

dedicació professional? De què parlem, d'amics o d'usuaris?

Una cosa tenim clara: l'educador no es pot identificar totalment amb el problema de l'altre, perquè si fa seu el problema de l'altre, poca cosa pot resoldre. Per a servir de referent cal tenir una certa distància, trobar un punt d'equilibri: ni anar-te'n tan lluny que perdís el contacte i la complicitat amb la persona, ni col·locar-te tant a prop que perdís la perspectiva del problema.

“Parlem de ser companys en el sentit d'estar al costat de... i també recollir i aprendre el que l'altre et dona i en aquest sentit enriquir-te mútuament. Cada un aportant el que té. Jo com a educador apporto el meu saber, la meva coherència, la meva manera de ser... i ell m'aporta la seva experiència personal, la seva solidaritat... En aquest sentit ens aprofitem els uns dels altres, l'educador sempre ha d'anar amb la ment oberta d'aprendre cada dia, no pot anar de perfecte que va a ensenyar i que no pot aprendre.”

L'educador no pretén anar a ensenyar res, sinó que entén que aquella persona ha viscut unes determinades circumstàncies, diferents (o no tan diferents a les teves), que l'han portat a una situació complicada. L'educador l'acompanya en un camí conjunt on cada un aporta alguna cosa. Aquest posicionament que parteix del respecte mutu és molt diferent al de l'educador que planifica les intervencions educatives sense implicar a l'educand. Per exemple, marcant uns objectius al jove perquè arribi a la integració social i renyant-lo si no els assoleix, error doble si pensem que justament el que passa per dificultats socials no té, en aquella conjuntura, els recursos personals per a sortir-se'n sol i per això recorre a nosaltres. Aquest posicionament proper i obert, que parteix del fet que un pot aprendre dels seus usuaris, no té res a veure amb el treball al despatx ni amb la distància professional.

Per tant, l'escurçar la distància entre l'educador i l'usuari i l'estar obert a actuar com a company, són altra vegada, ingredients irrenunciables del treball de carrer. I això, tot i que és quelcom explicable, no s'està ensenyant a la universitat a les diplomatures d'educació social. S'ensenyen tècniques per a diagnosticar, avaluar, es donen coneixements d'antropologia, bases de psicologia evolutiva, es parla, menys del que seria desitjable, de les causes de la marginació, de les desigualtats... Però no es donen elements que permetin als alumnes aspirants a fer d'educadors, experimentar que tots som persones siguin quines siguin les determinades circumstàncies que ens ha tocat viure. Aquest és un aprenentatge vivencial que parteix del coneixement d'un mateix. El reconeixement de les pròpies febleses pot ajudar a aquest exercici d'empatia que proposem.

El reconeixement de les pròpies febleses pot ajudar a aquest exercici d'empatia que proposem.

“T'has de posar en el lloc de l'altre, però relativitzar. Demanem que la gent canviï amb una alegria...! Quan nosaltres podem estar anys i panys per a modificar certes coses que ens bloquegen, molt més senzilles que els problemes de la seva magnitud. El col·leguisme ha estat nefast. Quan per entrar en el grup de nanos et portes com ells. Desfer-te de l'aurèola que tenim com a professionals és una pràctica poc corrent.”

“Maestro!, a l'escola de St. Roc, els nens gitanos em cridaven així. El mestre és el que estava al seu costat. La facultat fa professors, no mestres. Coneixements que has de saber adequar a la particularitat de cada cas”.

La proximitat no ens ha de fer perdre els papers: respectar a l'altre no suposa renunciar al rol professional d'educador. Facilitar a la gent que té dificultat el seu procés cap a l'autonomia és quelcom que l'educador pot fer perquè compta amb un saber, amb una distància, que li permet analitzar objectivament la situació de conflicte, i uns recursos o unes propostes que són justament el que li manca a l'usuari. Però

El “col·leguisme” com a estratègia per a connectar amb els grups d’adolescents és totalment contraproductiu.

La qüestió és discernir si aquest perfil respon a un “saber tècnic” o bé al contrari, té a veure amb maneres de ser, formes de pensar i d’actuar subjectives.

també hi ha la confiança en les seves potencialitats: creus que és una persona rica, que també té recursos i confies que els sabrà posar en joc, tot i que calgui anar fins al final per a arribar-hi. Intercanvi de recursos en una situació de simetria i respecte mutu.

Una última consideració: presentar-te com a company potser és més fàcil en el cas de població adulta ja que en el treball amb adolescents, on l’acció educativa té molt a veure amb marcar límits, la confusió entre company i col·lega pot ser nefasta. El “col·leguisme” com a estratègia per a connectar amb els grups d’adolescents és totalment contraproductiu. Això sí que seria perdre els papers! Amb l’adolescent s’és adult i no col·lega. Adult proper, positiu, disponible, però adult al capdavant.

Per a ser referent és imprescindible la coherència de l’educador: la seva forma d’actuar dia a dia, les seves respostes, els límits que marca, etc. Això és el que confereix l’ascendència educativa per a influenciar en els seus processos de creixement.

4.6 Entre la ideologia i la tècnica

Aparentment estem parlant d’un professional solidari, que té una determinada ideologia, que està proper, que el contracta l’administració però no ha de demostrar que és de l’administració i que té un estil personal que li permet un cert companyerisme amb les persones a les quals fa atenció. La qüestió és discernir si aquest perfil respon a un “saber tècnic”, i és, per tant, quelcom que es pot aprendre a la universitat, o bé al contrari, té a veure amb maneres de ser, formes de pensar i d’actuar subjectives i difícilment transmissibles. Dit d’una altra manera, les opcions ideològiques que un fa com a persona condicionen l’exercici d’aquesta professió? Posem un cas:

“Quan ens envien al Juanje i a mi al Bus de metadona és per a controlar que no hi hagi tripijocs amb pastilles. Ens envien a fer de policia camuflat. Nosaltres tenim clar que volem estar al costat de l'usuari i ho reconvertim. És opció de l'educador portar-ho més enllà”.

Aquí, l'opció de l'educador és clara: “anar més enllà” del que seria estrictament l'encàrrec professional. Atenció que aquí hi ha el desllorigador de la qüestió: aquest anar més enllà, que l'educador fa perquè està compromès amb la seva professió, no suposa fer un plus, o un acte heroic, sinó que respon a la convicció, més tècnica que ideològica, que per a treballar amb certs sectors de població o t'impliques o no aconseguixes cap resultat.

Partim que hi ha certs posicionaments que un ha de fer com a persona i com a professional sense els quals és impossible sortir-se'n en el treball al carrer. Qüestions com estar proper, ser present al carrer, comptar amb temps per a esperar el moment idoni per a actuar... són alguns d'aquests elements irrenunciabls.

“Cal desmitificar el treball de carrer, despullar-lo d'aquests continguts polítics i transmetre-ho com una metodologia accessible a tothom”.

“Més enllà de la ideologia, un educador, si vol fer la seva feina, s'adona que li és més rendible sortir al carrer, fer propostes grupals, comptar amb les persones, etc. que quedar-se oferint recursos des de darrere la taula del despatx. Saps que si mobilitzes una sèrie de coses tens més possibilitat d'evitar una cronificació dels casos. No és que sortir al carrer sigui una postura crítica, és que és l'única forma viable de desenvolupar certs encàrrecs”.

De la mateixa manera que al reflexionar sobre la situació de proximitat entre l'educador i l'educand hem posat l'alerta respecte a postures massa paternalistes o “salvadores”, en el cas de la ideologia i de

Si l'educador porta l'encàrrec institucional més enllà, és perquè sap, tècnicament, que amb certs sectors de població o t'impliques o no aconseguixes res.

Cal desmitificar el treball de carrer, despullar-lo d'aquests continguts polítics i transmetre-ho com una metodologia accessible a tothom.

Cal distingir quan parlem d'ideologia, entre el que són els posicionaments ètics de cada un i les intencions moralitzadores o adoctrinadores.

les opcions polítiques cal fer atenció respecte a certes tendències (potser més presents en els vuitanta que ara) a "adoctrinar". Posem un exemple: quan als anys vuitanta a la presó hi havia la COPEL (Coordinadora de Presos en Lucha), funcionava entre els educadors un discurs que pretenia fer la revolució amb els marginats. Hi ha un punt de fricció que cal distingir quan parlem d'ideologia, entre el que són els posicionaments ètics de cada un i les intencions moralitzadores o adoctrinadores.

De totes maneres estem d'acord que hi ha un cert posicionament ideològic o personal imprescindible.

Per tant, a les qüestions tècniques i professionals, hi hem d'afegir les del bagatge i la trajectòria personal, tot i que formulades des de la perspectiva menys subjectiva possible: el professional que aplica aquesta tècnica ha de comptar amb uns determinats esquemes de treball. Qui no suporta no comptar amb una taula de treball entre l'usuari i ell, difícilment podrà ser educador de carrer.

El treball de carrer és una metodologia, no una opció ideològica, en la qual l'estil personal pot ajudar a dur-la a terme.

Concloem un cop més que el treball de carrer és una metodologia, no una opció ideològica, en la qual l'estil personal pot ajudar a dur-la a terme. Per tant, més que parlar d'opcions voluntàries, anem reafirmant la idea d'unes pràctiques professionals correctes.

4.7 Derivar, acompanyar, fer de referent

Un darrer límit de la tasca educativa: saber reconèixer el moment en què tu com a professional ja no pots oferir res més i cal adreçar l'usuari a un altre recurs. Aquest traspàs, anomenat derivació, té moltes implicacions sobre les quals cal reflexionar.

Quan deriva un usuari, l'educador no tanca el cas, ja que continua essent el referent.

Què cal fer perquè derivar no sigui enviar a la deriva? Fer aquest procés des de la perspectiva de l'acompanyament. Quan deriva un usuari, l'educador no tanca el cas, ja que continua essent el referent.

En segon pla, però disponible i informat per a tornar a intervenir quan sigui necessari.

S'entén per derivar quan un professional, vistes les necessitats d'una persona, li ve a dir, "jo no puc donar resposta als teus problemes, els que realment poden fer-ho són aquests". Si a més de derivar pretenem acompanyar, a la fórmula anterior hi hauríem d'afegir un matís: "realment necessites algú que t'ajudi més. He parlat amb aquella gent d'allà i m'han dit que si tu truques a tal, et buscarà un forat...jo ja he parlat amb ell i espera la teva trucada. Si no aconseguixes connectar-hi ja t'hi acompanyaré."

No es tracta només de dir unes paraules tranquil·lizadores, sinó d'haver fet realment aquest contacte previ amb la intenció que els altres professionals que entomaran el cas parlin un llenguatge el més similar possible al teu, i el rebin amb bona predisposició. Aquesta tasca "de preparar el terreny" és molt necessària i efectiva, ja que realment en l'acollida de la persona s'hi notará molt.

"La feina principal en un procés d'acompanyament és obrir el camí. Treballes amb nois i noies que ja estan tips de fracassar, estan tips que no els rebin bé, perquè no saben expressar-se. Cal que tinguin experiències positives respecte a obrir-se i sortir del seu cercle".

"Treballar amb la família, amb el centre... abans que hi arribi el nano. Preparar el terreny, anticipar-se perquè hi hagi una bona resposta, una bona acollida, o evitar conflictes.

L'educador és sempre el referent, és com el metge de capçalera, el que territorialment està més proper. No és l'especialista, és el que té la visió general. L'educador ha de vigilar que no es trenqui mai la confiança perquè, quan els altres serveis, els especialistes fallen, l'adolescent tingui on recórrer. Pugui tornar a tu. Si el fil s'ha trencat queden poques vies d'actuació amb aquell noi o noia".

La feina principal en un procés d'acompanyament és obrir el camí. Treballes amb nois i noies que ja estan tips de fracassar.

L'educador és sempre el referent, és com el metge de capçalera, el que territorialment està més proper i és el que té la visió general.

Malgrat l'usuari estigui a la presó, a la comunitat terapèutica, al centre educatiu o al barri, l'educador ha de seguir essent el referent.

Una derivació ben feta ha de respondre a una circularitat del sistema de serveis personals en el qual l'educador, com a professional de referència, continua seguint el cas, no se'n desprèn. L'usuari ha de saber que compta amb algú amb el qual sempre, passi el que passi, s'hi pot comptar. Malgrat l'usuari estigui a la presó, a la comunitat terapèutica, al centre educatiu o al barri, l'educador ha de seguir essent el referent. Per a fer això tornen a aparèixer els dos requisits que apuntàvem a l'inici: temps i vinculació a un territori. Cal presència continuada en el barri.

Però, com tot, aquesta presència i disponibilitat és limitada. Evidentment no es pretén que una mateixa persona ocupi un lloc de treball de forma indefinida per a acomplir amb aquesta idea del professional de referència. Ni les condicions laborals actuals ho permetrien, ni la tendència humana a la innovació i la mobilitat ho resistiria, ni seria una bona opció educativament parlant. Per tant, cal matisar l'afirmació anterior en diversos punts:

Per evitar el perill de la cronificació, tot procés d'acompanyament ha de tenir una voluntat clara d'acabar en el temps.

- treballem per a l'autonomia, per tant, és desitjable que les persones s'emancipin i no ens necessitin per a res. D'altra manera hi hauria el perill de la cronificació. Tot procés d'acompanyament ha de tenir una voluntat clara d'acabar en el temps.

- Cal posar l'accent en l'equip més que en la persona. L'educador tal ha de poder desaparèixer sabent que els nois i noies amb els quals ha estat en contacte durant una bona temporada compten amb altres professionals i que els serà fàcil d'accedir-hi. Ningú és insubstituïble, ni els educadors de carrer més mítics!

5. Requisits indispensables per a una bona pràctica educativa al carrer

Ja que ens hem proposat demostrar que el treball educatiu al carrer té més de mètode que de voluntarisme, apuntem a continuació alguns requisits indispensables perquè, com si es tractés d'un manual, els educadors i educadores que s'ho proposin puguin aplicar-lo amb certes garanties d'èxit.

El primer contacte

Com apareixes, com expliques la teva intervenció? Aquesta és la primera pregunta que formulen els estudiants de pràctiques de la diplomatura d'educació social quan vénen a conèixer les experiències d'anys que duen a terme alguns dels educadors i educadores presents en el nostre seminari. Recollim les possibles respostes, sempre basades en els casos concrets. Cada grup és un món, cada barri, cada un és un cas particular i, per tant, costa molt generalitzar.

“Amb el grup de *Full contact*, per a contactar amb el grup de joves d'estètica *skin* que estava generant molts problemes al barri, l'estratègia va ser presentar-nos com el que érem. Ser explícits: -som educadors contractats per l'ajuntament, sabem que hi ha aquests problemes. I dir-los el que sabíem d'ells: sabíem que tenien problemes amb la justícia, que hi havia hagut algun acte delictiu...: -Venim a veure com entre tots podem resoldre aquesta situació. Les vostres actituds generen malestar al barri, i l'ajuntament ho vol resoldre. Cal fer propostes honestes. Poder oferir algun recurs. “No ir a comer la olla”.

“En el cas de l'Urban, a Badalona, ens vam presentar com a educadors amb algunes propostes per a oferir. S'entrava amb el tema del futbol. Si et presentes per la cara poden pensar que ets *de la secreta o un tio que busques rotllo*. En altres grups, més marginals, entres a través d'algú que ja coneixes, ell et fa de pont... No es fàcil entrar per la cara”.

L'estratègia va ser presentar-nos com el que érem, fer propostes honestes.

En altres grups, més marginals, entres a través d'algú que ja coneixes, ell et fa de pont...

Quan portes molt de temps ja no et cal presentar-te. Saben que vas a la presó, que els has donat suport amb problemes judicials...

El primer contacte és important, perquè et pot condicionar la relació posterior. Cal vigilar no donar una imatge de missioner-salvador ni de controlador.

A poc a poc, en un procés de bola de neu, un contacte et porta a un altre i vas construint la teva xarxa de relacions.

“Quan arribes de nou a un barri busques entrar oferint el que més agrada als nois perquè ells mateixos puguin ser els teus ambaixadors. Equips de futbol... coses que els agraden, i així et vas fent present. Anar a les escoles, fer alguna activitat compartida amb algun mestre de les escoles dóna peu a poder entrar després amb els nois. Quan portes molt de temps ja no et cal presentar-te. Saben que vas a la presó, que els has donat suport amb problemes judicials... Amb uns nanos de carrer de Sant Roc vam fer un hort que encara recorden”.

“El primer contacte és important, perquè et pot condicionar la relació posterior. És un moment delicat. Ells, infants, adolescents, joves o adults, estan a l'expectativa, perquè els està envaint l'espai. Cal vigilar no donar una imatge de missioner-salvador ni de controlador. Has de poder oferir alguna cosa. És important saber trobar el moment adequat per a presentar-te. Amb el grup del *Full contact* es va fer un primer contacte fallit amb el tema del futbol. Al setembre es va canviar l'estratègia entrant de dret i donant-los-hi la possibilitat de triar. Ells van triar apuntar-se a un gimnàs de *Full contact*. Va caldre argumentar aquesta opció als tècnics del districte: treballar amb un grup de violents, partint d'un esport violent, no semblava, d'entrada, gaire raonable. A poc a poc, en un procés de bola de neu, un contacte et porta a un altre i vas construint la teva xarxa de relacions.”

Resumint. Per al primer contacte cal:

- Ser honestos i presentar-se explicant el que pretens.
- Oferir alguna cosa, no anar a moralitzar.
- Començar oferint aquelles coses que els puguin ser atractives.
- El contacte previ amb algun membre del grup, o les referències boca orella sobre la teva tasca fan un efecte de bola de neu que et permet ampliar la xarxa de contactes al barri.
- Amb el temps ja no et cal trencar la barrera del primer contacte.
- Cal esperar el moment idoni.

- És un moment delicat que cal planificar, ja que d'ell depèn la relació posterior amb aquell grup.

La presència al territori a llarg termini

Per poder fer treball de carrer cal ser una persona coneguda i reconeguda al barri. Ser més o menys el referent d'una part important de la gent del territori. L'associació entre educador de carrer i territori és inqüestionable, per això en alguna època es va proposar utilitzar el concepte "educador de barri" o "educador de medi obert". Però és evident que el donar-se a conèixer comporta temps. Per tant, educar al carrer i objectius a llarg termini també serà un binomi indissociable. Identificar aquells grups amb els quals cal intervenir sense demanda, observar per decidir on actuar: això només es fa amb temps...

"No només has d'estar amb el grup, sinó que t'has de recórrer el barri, fer-te present, conèixer el seu ambient, sinó quedes fora de joc. Vas per allà veus quins bars tenen més moguda, quines places, quins racons... i així quan et parlen del "pastel" i tu saps de què et parlen ells veuen que parlem del mateix, que els entens. Sovint tenim la necessitat imperiosa de fer coses i, en canvi, ser present, sortir al carrer sense fer res, et permet estar a prop".

Hi ha una postura activa d'observació i una postura activa de decisió sobre de qui val la pena ocupar-se. Actitud proactiva que només es pot fer des de la presència en el territori, esdevenint un educador reconegut a l'escola, a les associacions, etc. Si estiguessis al despatx ningú no et coneixeria.

Per a tenir aquest coneixement profund és imprescindible la dimensió territorial.

Apropar-se a l'usuari (visitar-lo a la presó o a l'hospital) no per pura solidaritat o per pura ajuda al dèbil, que podria ser, sinó per una qüestió tècnica: en els moments en què la gent et necessita tu has d'estar al costat, perquè al contrari, per a què dimonis li serveixes?

Per poder fer treball de carrer cal ser una persona coneguda i reconeguda al barri i això comporta temps.

Actitud proactiva que només es pot fer des de la presència en el territori. Si estiguessis al despatx ningú no et coneixeria.

Malgrat que el factor temps sigui una de les claus de l'èxit de l'educació al carrer, ens trobem amb uns entorns laborals de molta mobilitat.

Malgrat que el factor temps sigui una de les claus de l'èxit de l'educació al carrer, i de l'educació social en general, ens trobem amb uns entorns laborals de molta mobilitat. Sigui per la duresa del treball, perquè la gent es crema, perquè té altres expectatives, etc. els educadors estan poc temps, relativament parlant, en un mateix projecte, en un mateix territori, coneixent a fons les problemàtiques que allà s'hi generen. La tàctica per part de l'administració, per a garantir la permanència d'un educador en un barri i fer-lo realment rendible, hauria de ser pagar millor i prestigiar la feina d'educador. Només si tingués un reconeixement com a professional de base seria millor quedar-se fent d'educador que progressar dins l'administració.

El treball en xarxa

La clau per a fer realment treball comunitari o en xarxa és fer-ne el dibuix posant al centre, com a protagonista, la persona que està fent el seu procés. Malgrat que aquesta sembli una constatació evident, ens trobem moltes vegades amb marcs d'actuació on els educadors, o algun dels professionals del servei es troba a l'epicentre, desviant els objectius i les energies de l'actuació.

Pel treball en xarxa cal situar al subjecte en l'epicentre de les actuacions dels diversos agents socials. Aquests comparteixen un mateix objectiu: ajudar-lo a millorar socialment.

Treballar en xarxa suposa reconèixer tots els agents socials (professionals o veïns, o parents...) que aquesta persona, o aquest grup, té al seu entorn, veure que tots comparteixen l'objectiu d'ajudar-lo a millorar socialment, i veure que tots hi tenen un paper. Per tant, cal coordinar esforços.

Una segona consideració respecte a aquesta necessària coordinació entre professionals i agents socials té a veure amb com fem circular la informació. No tothom ha de saber-ho tot! La informació sobre les persones és quelcom molt delicat: existeix un dret a la intimitat que no podem vulnerar sota cap pretext. És més, quan ens movem en sectors marginals que

actuen als límits de la legalitat, aquesta prudència i respecte encara ha de ser més estricte.

“Una de les regles fonamentals en el treball de carrer, per a garantir que et tinguin confiança, és ser molt reservat amb la informació, ser molt discret, sobretot en aquells casos en què ens movem en els límits de la legalitat. La resta de professionals de la zona (tant de servies socials com d’altres institucions) han de respectar aquesta cura amb el traspàs d’informació. Depèn amb qui et vegin o dels esdeveniments que esdevinguin després d’una visita de l’educador, et poden confondre amb un confident de la policia, en un enviat dels pares, dels mestres, “del jefe”... En aquest sentit val a dir que els professionals ho respecten: la Guàrdia Urbana té molt clar que de Serveis Socials no baixaran mai noms, ni informació comprometedora. És una qüestió deontològica. T’interessa denunciar que hi ha una botiga que compra material robat a menors, però no cal dir els noms”.

Perquè hi hagi treball de carrer s’ha de respectar el treball de carrer: els altres professionals han de respectar unes regles pel que fa a la transmissió d’informació. Si se les carreguen impossibiliten la intervenció.

El treball en grup i per projectes

Si actualment s’observa un cert retorn del treball en medi obert és perquè l’administració s’ha adonat que el treball individual té un límit i que el treball grupal té uns avantatges. Si parlem d’adolescents, la dimensió grupal serà indiscutible, ja que la mateixa condició evolutiva comporta la relació amb els iguals. Però també quan parlem d’altres persones que pateixen dificultats socials i se senten bloquejades, el fet de poder compartir l’experiència i avançar juntament amb persones que es troben, o s’han trobat en situacions similars, produeix efectes més potents que els “consells” de l’educador.

Una de les regles fonamentals en el treball de carrer és ser molt reservat amb la informació, sobretot en aquells casos en què ens movem en els límits de la legalitat.

L’administració s’ha adonat que el treball individual té un límit i que el treball grupal té uns avantatges.

El treball grupal ens permet:

- Que aquells que se senten “fora de...”, “formin part” d’un grup.
- Descobrir que no ets l’únic que passa per una situació difícil ajuda a objectivar-la.
- Aprendre de les experiències dels altres.
- Construir projectes interessants que ajudin a trencar amb rutines embrutidores.
- Comptar amb un espai de participació real on les teves opinions tenen pes, on se’t deixa un marge de decisió, on ets escoltat i escoltes.
- Viure relacions d’igualtat.
- Assajar el diàleg, el treball cooperatiu, l’escolta... i les habilitats que poden millorar la seva acceptació i circulació social.
- El professional que participa en el grup se situa en una relació d’horitzontalitat que li permet accedir a un nivell de confiança més proper.

De la mateixa manera, treballar partint de projectes amb entitat pròpia, dins de les accions normals que cada equip de professionals realitza, ens permet:

Els projectes ajuden a marcar un punt d’inflexió en dinàmiques repetitives que són difícils de modificar des de l’actuació educativa corrent.

- Marcar un punt d’inflexió en dinàmiques repetitives que són difícils de modificar des de l’actuació educativa corrent. Fer un salt de la rutina a l’excepcionalitat, de manera que certes accions prenguin un nou impuls.
- Marcar uns objectius concrets, unes estratègies acotades en el temps, uns recursos específics... ajuda a intensificar l’acció i posteriorment avaluar-la. El fet de donar un nom propi al projecte simbolitza aquesta entitat.
- Suposa un abordatge global que facilita la coordinació i implicació d’altres agents socials, ja que el projecte defineix un marc d’actuació ben acotat, a partir del qual serà més fàcil sumar esforços.

■ Un projecte, per la seva dimensió instrumental, espera obtenir uns resultats, un impacte, més evident que el que es persegueix a llarg termini amb l'acció educativa del dia a dia. Obtenir resultats estimula la feina i ens fa més creïbles als ulls dels qui dissenyen les polítiques i distribueixen els pressupostos.

Evidentment, al marge dels avantatges, també caldrà salvar algunes dificultats com són: haver de consensuar i trobar l'equilibri entre postures i interessos diversos dels diferents membres del grup i de les diferents persones que hi participen. Caldrà destinar un temps previ a la planificació del projecte. Caldrà imaginació, perquè realment tingui aquesta dimensió innovadora de la qual parlàvem. Caldrà comptar amb uns recursos, uns espais i un temps d'intervenció extraordinaris, és a dir, quelcom més del que tenim destinat al treball quotidià. I per últim, serà important que el professional compti amb una certa formació en conducció de grups i una certa experiència en treball associatiu, coordinació, i disseny i execució de projectes.

En els projectes que es descriuen a la segona part d'aquest treball, s'evidencia, a partir de casos concrets, una situació en la qual intervenir grupalment partint d'un projecte ben definit no ha estat quelcom impossible i en canvi ha aportat valoracions molt positives per part de tots els implicats.

6. Propostes per avançar en la consolidació de l'educació de carrer

Una idea ha estat present al llarg de les reunions de treball que hem mantingut: si actualment pocs educadors socials "surten al carrer" no només és perquè les administracions, o els seus caps, han prioritzat altres formes de treball (i, per tant, altres col·lec-

Obtenir resultats estimula la feina i ens fa més creïbles als ulls dels qui dissenyen les polítiques i distribueixen els pressupostos.

Caldrà imaginació, perquè el projecte realment tingui una dimensió innovadora.

tius destinataris), sinó perquè molts educadors socials se senten més còmodes en la formalitat del despatx, del recurs o del centre educatiu. Per tant, a l'hora de donar un impuls al treball de carrer hem de fer-ho en les dues direccions: la institucional i la dels companys de professió.

El treball amb la pròpia institució

Cal veure quins són els posicionaments reals de "l'administració" i si es dóna el cas, mirar de reorientar postures desfavorables a l'educació de carrer.

La primera proposta va encaminada a trencar un cert discurs catastrofista segons el qual "ja ens agradaria treballar al carrer però l'administració no ens ho facilita". Per tant, el primer que cal fer és veure quins són els posicionaments reals de "l'administració" i si es dóna el cas, mirar de reorientar postures desfavorables a l'educació de carrer. D'entrada constatem que els presents al seminari han pogut tirar endavant projectes força agosarats d'educació de carrer. Ells consideren que si se'ls ha permès fer-ho sovint ha tingut a veure amb la capacitat d'elaborar un cert discurs "progressista" que hagi tocat alguna fibra als tècnics superiors o als polítics de torn. Algunes administracions han acabat entenent que repartir metadona sense més no serveix de res, que reprimir sense més no serveix de res, i han acabat avalant un projecte de dimensions educatives reals, i progressista com el d'AUPA'M. El reconeixement de la feina feta arriba quan, d'alguna manera el que nosaltres expliquem també és comprensible en l'àmbit polític, és a dir, quan hem donat prou elements d'anàlisi i comprensió als que dissenyen les polítiques i determinen els pressupostos, perquè entenguin el valor de certes propostes educatives. I aquí apareix la qüestió dels indicadors.

Elements per a mesurar “de què serveix un educador de carrer”: l’etern problema dels indicadors

Tornem a l’exemple de l’AUPA’M: després del fracàs dels programes lliures de drogues, les administracions han acabat entenent que eren millor els programes de reducció de danys que pretenen entitats com l’AUPA’M. Per a poder-ho explicar has de dir als polítics: “Mirin, hi havia una sèrie de gent que vostès ni sabien que existia que ara els tenim connectats.” Ells et diran: “però aquests es curen?” I el tema és explicar que “curar” en aquest cas no és l’indicador adequat, sinó que l’èxit d’aquest projecte ha estat l’extensió. El posar-se en contacte amb totes, o quasi totes, les persones amb problemes de drogues de la zona. L’indicador seria: quants en conec que no coneixia? Quants es mantenen en un relativa qualitat de vida? Quants han iniciat projectes d’inserció laboral...? Justament, en el cas d’aquest projecte els resultats han estat tan tangibles que són molt fàcils de mesurar. Més difícil és en aquells casos intangibles. I sobretot aconseguir que els polítics no demanin resultats a curt termini, sinó a llarg termini.

En la societat de l’eficiència i l’eficàcia que ens ha tocat viure, segurament ja és raonable que també es pensi en termes d’eficiència i eficàcia en serveis socials, i els que ens paguen vulguin saber quins resultats ofereix el treball de carrer. Per això cal reequilibrar les valoracions quantitatives i les qualitatives i definir nosaltres mateixos uns barems que seran la base a partir de la qual ens jutjaran.

No es tracta només d’explicar resultats, sinó de sistematitzar elements a partir dels quals, els caps puguin mesurar el treball que realitza l’educador. No cal que siguin indicadors positius, hauríem de treure’n el qualificatiu. Que el Juanje aixequi cada matí uns nens per a evitar l’absentisme, no vol dir que aquests nens no acabin tenint fracàs escolar. No po-

Ells et diran: “però aquests es curen?” I el tema és explicar que “curar” en aquest cas no és l’indicador adequat, sinó que l’èxit d’aquest projecte ha estat l’extensió.

És difícil aconseguir que els polítics no demanin resultats a curt termini, sinó a llarg termini.

La percepció que ha tingut el nen de sentir-se atès, en aquest cas, és l'ítem a valorar: intangible però explicable.

Hi ha elements que, pel fet d'ajudar al creixement personal, faciliten la inserció i, per tant, redueixen els nivells de conflictivitat. El repte és explicar-los, i arribar a construir uns ítems tangibles per a "mesurar" aquestes millores.

dem perdre de vista que hi ha moltes altres variables en joc. S'ha de poder explicar el valor que té per a un nen o nena llevar-se pensant que hi ha algú que s'ocupa de tu i que durant un període de temps determinat vetllarà perquè arribis a l'escola vestit, esmorzat i puntual. La percepció que ha tingut el nen de sentir-se atès, en aquest cas, és l'ítem a valorar: intangible però explicable. Fa que les persones visquin més felices... que redueixi la delinqüència, no ho sabem. Hi ha un element que no es té en compte que és el grau de satisfacció. Aquest no es valora: si la gent té un grau de satisfacció superior al de fa un any, segurament podrà inserir-se millor, treballar, atendre els fills... A les escoles es diu de certs professionals que estan contents de com se'ls ha atès... la satisfacció permet treballar millor. Disminuir l'ansietat, l'angoixa, adquirir seguretat en si mateix, viure algunes experiències positives que es puguin recordar... Tot són elements que, pel fet d'ajudar al creixement personal, faciliten la inserció i, per tant, redueixen els nivells de conflictivitat. El repte és explicar-los, i arribar a construir uns ítems tangibles per a "mesurar" aquestes millores. Traduir a tangibles els intangibles.

D'aquí tornem al tema de l'encàrrec institucional, que es redueix al control social:

"Volen control i el que ens demanen són indicadors de control: quants casos portem, si aquests casos depenen de l'EAI, si aquells casos són coneguts o no. Mai demanen indicadors d'eficàcia o eficiència de l'estil: quants pirms s'han inserit i han deixat de ser pirms?"

En el projecte Urban a Badalona els indicadors ens els hem creat nosaltres, perquè cap "jefe" de l'Urban ens els ha demanat. Han construït una base de dades molt complexa".

L'educador de carrer igual que tots els professionals, ha de donar comptes dels resultats de la seva feina. Perquè el teu cap et doni temps per parlar amb

els veïns, observar, etc. ha d'entendre que això li aportarà resultats.

“Les vegades, poques, que ha arribat a orelles del polític un projecte amb bons resultats, això t’ha donat crèdit. És el cas dels del Full Contact: un dels instituts de la zona va escriure una carta al districte agraint com s’havia actuat per tal com va millorar l’actitud d’aquests nois a l’institut. La confiança dels polítics amb els educadors va augmentar un 100%, i s’ha notat amb els bons ulls amb els quals han valorat projectes posteriors”.

***Posar l’accent en les accions preventives
i no en les actuacions per emergència***

L’educació de carrer és incompatible amb actuació per emergència. No és anar a la crisi, sinó fer un treball en el dia a dia, que intenta evitar determinades crisis i que d’alguna manera té preparat millor al professional per a intervenir si n’apareix una. No és la intervenció puntual.

L’administració hauria de valorar el fet de tenir un professional al territori, que coneix prou bé les problemàtiques que s’hi generen, perquè quan esclati una crisi informarà i donarà orientacions per tal d’abordar-la de la forma més raonable. Aquest és un valor a transmetre.

***Sistematitzar aquesta metodologia
educativa per tal de revaloritzar-la***

Cal poder explicar de manera actualitzada i permanent què fem, i cal també que els propis professionals creguin que això és un treball prioritari i important. Ja hem dit que dins el propi col·lectiu d’educadors avui per avui, només una minoria subscriu aquest estil de treball.

Si fem l’esforç de trobar els elements tècnics que sustenten el treball del carrer és per a no deixar el camp tan obert. Si tot pivota a l’entorn de l’estil personal no estem aportant punts de referència per a

L’educació de carrer no és anar a la crisi, sinó fer un treball en el dia a dia, que intenta evitar determinades crisis.

Cal poder explicar de manera actualitzada i permanent què fem, i cal també que els propis professionals creguin que això és un treball prioritari.

facilitar la tasca, i a més hi ha el perill de la gent que exerceix la professió intuïtivament sense encertar-la.

En cada cas s'hauran d'aplicar estratègies diverses, recursos i fer unes opcions o unes altres.

Dissenyar un projecte per a cada situació

Malgrat l'intent de crear un corpus abstracte en el qual poder referenciar el treball educatiu de carrer, reiterem que en cada cas s'hauran d'aplicar estratègies diverses, recursos i fer unes opcions o unes altres. Per aquesta raó, la millor manera d'exemplificar el que hem dit fins ara de forma un xic abstracte és partint dels projectes que cada un dels educadors que ha participat en el seminari ha dut a terme. Es tracta de projectes en els quals la metodologia de treball s'ha basat en els criteris de l'educació al carrer que hem apuntat fins aquí. Creiem que és la manera de fer tangible aquest rendiment a llarg termini del qual venim parlant i que sembla tan difícil d'entendre.

CAPÍTOL II. EXPERIÈNCIES D'EDUCACIÓ AL CARRER

1. AUPA'M. El treball de dos educadors de carrer al voltant de l'autobús de metadona a Badalona i Santa Coloma de Gramanet

Jokin Goiburu, *educador de carrer*

1.1 Dades del projecte

Agrupació d'usuaris/àries i professionals al voltant de l'autobús de metadona (AUPA'M)

Monturiol, 20

08923 Santa Coloma de Gramanet

Tel. 93 392 74 11 Fax. 93 466 00 67

aupam@pangea.org

1.2 Ubicació del projecte en el seu context

AUPA'M neix a partir del treball al voltant del Bus Intermunicipal de la Metadona (BIM).

El BIM és un recurs de l'Ajuntament de Badalona, que està subvencionat per l'Òrgan Tècnic de Drogodependències (Departament de Sanitat de la Generalitat de Catalunya), Diputació i els altres dos ajuntaments que gaudeixen dels seus serveis (L'Hospitalet i Santa Coloma de Gramanet).

Santa Coloma o Badalona? Ambdues

AUPA'M treballa a Badalona i a Santa Coloma per la proximitat entre les dues ciutats. Les demarcacions administratives –en aquest cas– no van acompanyades de barreres geogràfiques o humanes, i hi ha un lligam molt estret entre ambdues poblacions en les relacions derivades del consum de drogues, i també en les relacions personals i professionals.

1.3 La gènesi del projecte: del CAS al BIM⁶

El CAS Delta de Badalona, com molts d'altres del país, potenciaven als anys 80 els programes lliures de drogues com a única resposta a aquesta problemàtica. Al final d'aquesta dècada s'inicia el Programa de manteniment amb metadona per a persones que no funcionen en el primer.

La població usuària de drogues il·legals del CAS tindrà a partir d'aleshores unes característiques diferents. Ara no només hi accedeix puntualment qui manté –o vol mantenir– una abstinència i que, per tant, està lluny dels ambients toxicològics. S'hi afegeixen persones usuàries menys normalitzades, en un nombre important i que han d'anar al CAS molt més sovint (molts ho faran cada dia). Com a conseqüència, al voltant d'aquest programa apareixen conflictes nous. Uns són entre la població en programa, atès que el tractament mèdic no sempre coincideix amb les seves necessitats i sorgeixen els *dispensadors de benzodiacepines* al marge de la xarxa sanitària. I, els altres, amb un veïnat que es comença a incomodar davant l'ambient que envolta el centre.

S'inicia un servei ambulant per a subministrar la metadona amb l'objectiu de descongestionar el CAS dels usuaris i usuàries de baixa exigència i per apropar el servei als barris de la població usuària.

Des de l'Ajuntament de Badalona es proposa iniciar un servei ambulant per a subministrar la metadona amb l'objectiu de descongestionar el CAS dels usuaris i usuàries anomenats de baixa exigència (els més conflictius) i, per altra banda, per apropar el servei als barris de la població usuària.

El desembre de 1993 es posa en marxa el Bus Intermunicipal de la Metadona.

Quins professionals treballaran a l'autobús?

Hi havia dues figures professionals la necessitat de les quals era evident: personal sanitari per a la dispensació i xofers per a la conducció. Però hi havia una tercera figura –l'educador o educadora social– la funció de la qual no quedava tan clara.

Quines eren les seves tasques? Havia d'exercir bàsicament un rol de contenció (com si fos un policia)? Podia iniciar processos de canvi entre una població tan desestructurada?

Un model territorialitzat per als educadors i les educadores

A diferència dels altres professionals, es va decidir que els educadors havien de ser els que ja estaven intervenint en el propi territori on s'ubicaven les parades. Cada un dels tres ajuntaments va donar una resposta diferent: A Badalona, l'educador de referència de cada parada és el d'atenció primària de la zona. A l'Hospitalet contracten dues educadores específicament per a l'autobús. I a Santa Coloma hi destinen l'educador social de l'Equip de Prevenció de Drogues de l'Ajuntament.

La dedicació i implicació educativa al servei tindrà molt a veure amb les possibilitats i disponibilitat dels educadors socials que hi intervenen i del seu estil de treball partint d'unes trajectòries professionals similars. Concretament, hi ha alguns trets que comparteixen els educadors, que han estat impulsant l'AUPA'M, que seran fonamentals:

- L'experiència d'anys de treballar en medi obert, accedint als espais de relació dels joves.
- El fet de situar qualsevol intervenció de caire assistencial o educatiu en un context i un tipus d'actuació comunitària.
- Entendre que el treball educatiu es fa des d'una posició propera i horitzontal, basada en l'acceptació de l'usuari com a persona amb plens drets.

Qui som els i les professionals? Qui són les persones usuàries?

El primer interrogant que se'ns plantejava era, si havíem de seguir parlant d'usuaris i usuàries de "bai-

L'educador havia d'exercir un rol de contenció (com si fos un policia)? o podia iniciar processos de canvi entre una població tan desestructurada?

Els educadors havien de ser els que ja estaven intervenint en el propi territori on s'ubicaven les parades.

El fet de situar qualsevol intervenció de caire assistencial o educatiu en un context i un tipus d'actuació comunitària serà fonamental.

Malgrat la “baixa exigència”, es tractava de treballar amb persones amb potencialitats que calia desenvolupar.

xa exigència”, abaixant al mínim les exigències o les condicions prèvies, per tractar-se de situacions límit en les quals no hi ha gaires coses a plantejar-se, o no són gaires les possibilitats de potenciar les seves capacitats, sobretot si es tracta de persones malaltes amb poca esperança de vida, entesa aquesta únicament des d’una perspectiva sanitarista. O, pel contrari, es tractava de treballar amb persones amb potencialitats que calia desenvolupar?

Ens contractaven per a esdevenir educadors-controladors per evitar i sufocar els conflictes al recurs? O uns educadors del recurs i de carrer que acudeixen als llocs de dispensació i a l’entorn de vida quotidiana i intenten potenciar capacitats, redescobrir possibilitats i treballar els conflictes des de l’escolta i la presa d’acords –més que no pas l’actuació–?

Pel que fa als diplomats en infermeria, s’havien de dedicar exclusivament a dispensar metadona? O d’educadors o educadores sanitaris que –a més de donar la substància– es preocupen de la salut de les persones ateses des d’una perspectiva sociosanitària?

Intervenint en l’àmbit de les drogodependències hi ha de tot, però a AUPA’M només teníem cabuda els qui estem en la segona perspectiva.

Heterogeneïtat de la població amb la qual es treballa

A la nostra comarca, com en moltes d’altres, els anys 80 van ser el boom del consum d’heroïna. D’aquella generació, a l’any 2000 n’hi ha que han mort per problemes associats al consum, d’altres que estan actius al carrer, alguns que ho han deixat i molts estan prenent metadona. Però es fa difícil fer generalitzacions, ja que una persona pot canviar constantment de situació o estar en més d’una en un moment donat. De fet, les categories “abstinent” versus “consumidora”, per a definir la relació que s’esta-

Les categories “abstinent” versus “consumidora”, per a definir la relació que s’estableix amb les drogues no són mai absolutes.

bleix amb les drogues no són mai absolutes i, per tant, no serveixen per a treballar.

Per fer-nos una idea: al voltant de dues terceres parts de les persones que prenen metadona porten una vida normalitzada. Però l'altre terç no. No només pot consumir també benzodiacepines, alcohol i/o cocaïna per via parenteral, sinó que, a més, estan en contacte amb la població usuària d'heroïna.

Treballar al voltant de l'autobús de metadona, ho és també amb molta població que viu al marge dels serveis d'atenció social i/o sanitària. El món de les persones usuàries de drogues per via parenteral, actualment, gira en bona part al voltant de la metadona. Malgrat que hi ha persones en actiu en el consum d'heroïna, actualment el nucli fonamental de les persones usuàries d'heroïna dels anys 80 està prenent metadona.

La meva trajectòria com a educador

Experiències com AUPA'M no són explicables només des de la perspectiva professional. A l'igual que passa amb els descobriments científics, en tots els projectes hi ha una part previsible, però n'hi ha una altra més relacionada amb l'atzar, amb la coincidència.

El naixement d'AUPA'M i la seva continuïtat està molt lligada a la trajectòria laboral i personal dels professionals que en formen part. Explicaré, com a exemple, la meva, perquè és la que millor conec.

L'any 1984 començo a treballar a Santa Coloma com a educador a l'atenció primària amb joves i adolescents, als seus espais de vida quotidiana: el carrer, la casa, l'escola o l'institut, el barri, els centres privatis de llibertat.

Passo després a col·laborar en un projecte d'inserció sociolaboral: els pretallers "Currantes". La demanda que en aquell temps formulaven els veïns, la comunitat, a l'Ajuntament era donar resposta als joves

El naixement d'AUPA'M i la seva continuïtat està molt lligada a la trajectòria laboral i personal dels professionals que en formen part.

conflictius que s'iniciaven en el consum de drogues. Una possibilitat era muntar pretallers amb un grup d'ells.

Vaig estar treballant allà fins l'any 1992. Vaig començar com a educador a l'Equip de prevenció de drogodependències de l'Ajuntament de Santa Coloma. Atès que un sector dels joves amb els quals havíem estat treballant als pretallers s'havia introduït al consum d'heroïna, vaig anar a les places i espais on es trobaven per a contactar amb ells. I, més endavant, als domicilis i als centres penitenciaris.

Em van obrir les portes de casa, em van deixar un espai al banc de la plaça, i em van oferir un cafè a la presó. Alguns d'ells van refer les seves vides, altres ens van deixar i a altres me'ls acabaré trobant a l'autobús de metadona a partir del 93.

Al llarg de tots aquests anys, vaig reflexionant sobre el tipus de relació educativa i la progressiva *despatxització* i burocratització de la nostra professió. Llegeixo –i aprenc– d'en Freire. També agafo cada vegada més confiança en les organitzacions horitzontals i assembleàries, i la perdo en altres en les quals, malgrat que compartia les seves finalitats, no combregava amb els mitjans jeràrquics que empraven.

I pel que fa al tema de les drogues il·legals, vaig tenint de mica en mica clar que l'única forma de treballar és confiar en la capacitat d'aquesta població d'enfrontar-se amb la seva situació i buscar les seves sortides. Això m'obligarà a estar disposat a aprendre d'elles i d'ells, a escoltar-los, i a compartir els meus mitjans com a professional.

Tots aquests fets d'un caire més personal, igual que els que tenim la resta de persones usuàries o professionals que hi formarem part, ajudaran a plantar i regar la llavor de l'agrupació.

L'única forma de treballar amb el tema de les drogues il·legals és confiar en la capacitat d'aquesta població d'enfrontar-se amb la seva situació i buscar les seves sortides.

L'encàrrec institucional

L'encàrrec pot coincidir –o no– amb la necessitat dels ciutadans o amb la lectura de la realitat que fa el professional i, en concret, l'educador de carrer. Aquest, ha de retornar a la institució un projecte de treball amb la realitat rellegida, un projecte que aquella assumeixi, perquè sorgeix a partir del coneixement de les persones usuàries i de la comunitat.

L'acció socioeducativa derivada del coneixement i vivència de la realitat i de l'empatia entre l'educador i l'educand ha de reconvertir la demanda institucional: Inserir a la societat d'una forma no crítica? Fer només un seguiment dels casos? Tapar forats?

L'encàrrec poc clar es reconverteix en una acció en la qual les persones usuàries seran protagonistes i participaran conjuntament amb els professionals en el disseny, realització i avaluació de les actuacions.

1.4 Descripció del projecte AUPA'M

AUPA'M està format per companys i companyes usuàries, exusuàries, professionals o persones, familiars, amics..., que es mouen al voltant de l'autobús de metadona.

Hi ha diferents formes de participar-hi. Hi ha persones que fan seva l'agrupació i parlen en primera persona, sentint AUPA'M seu, vénen a les reunions i agafen responsabilitats. En l'altre extrem hi ha aquelles persones que només participen en activitats puntuals, perquè els hi ve de gust o per treure algun tipus de profit judicial, parlen en tercera persona (això que feu) i no s'impliquen en la dinàmica (consumeixen, però no creen).

Objectius del projecte

Ens plantejem des d'un tarannà horitzontal, l'autoajuda entre companys i companyes implicades en

L'educador ha de retornar a la institució un projecte de treball amb la realitat rellegida, a partir del coneixement de les persones usuàries i de la comunitat.

Ens plantejem des d'un tarannà horitzontal, l'autoajuda entre companys i companyes.

la problemàtica relacionada amb les drogodependències, tant persones usuàries com professionals:

- Donar suport al desenvolupament de les possibilitats de les persones usuàries: al seu procés d'autonomia, a la cura de la seva salut, a escollir la seva relació amb les drogues –o acceptar que no es veuen capaços d'arribar on voldrien– reduint els possibles danys que se'n poden derivar, a la seva normalització social (laboral, sociofamiliar, comunitària, judicial i penitenciària, etc.).
 - Fomentar una inserció social crítica.
 - Implicar-se en la millora de la salut de companyes i companys usuaris.

Accions concretes

- Per a la millora dels serveis: Accions de mobilització per a la millora dels serveis de dispensació de metadona i atenció.

Estudi de les necessitats de les persones usuàries, per tal de buscar respostes.

- Per a un servei ampli a les persones amb VIH/sida: Participació en activitats de difusió i reivindicació per a la millora de qualitat de vida de les persones afectades.

- Per a una presó més digna: Defensa del programa d'intercanvi de xeringues als centres penitenciaris.

- Per a una defensa dels drets de les persones usuàries: Realització, junt amb altres associacions de persones usuàries, d'actes d'abast comunitari per a la cobertura dels drets que tenen les persones usuàries.

- Per a un treball de col·laboració horitzontal entre usuaris/àries i professionals: Defensa i difusió de la nostra metodologia de treball des de la implicació conjunta de professionals i usuaris.

Una acció concreta és la participació en activitats de difusió i reivindicació per a la millora de qualitat de vida de les persones afectades pel VIH/sida.

Amb persones en situació de consum actiu d'heroïna i cocaïna per via parenteral.

- Tallers de venopunció higiènica, atenció de sobredosis, i sexe segur. Conduïts per un usuari/ària format i un professional. Pretenen reduir la infecció i reinfecció del VIH i altres, les sobredosis i la seva mortalitat. No sols es forma les persones usuàries per a la millora de la seva salut, sinó per a la transmissió de la informació obtinguda al seu entorn d'influència (altres consumidors).

- Intercanvi de xeringues i educació sanitària en zones calentes. Treball en medi obert, contactant amb persones en actiu als seus espais per facilitar material estèril de venopunció i fer educació sanitària.

Amb usuaris i usuàries del Bus Intermunicipal de la Metadona.

- Activitats de lleure: Pensades per omplir el temps de forma constructiva a aquelles persones que no treballen i es mouen en entorns poc saludables.

- Activitats esportives. Futbol sala i piscina.

- Activitats de salut. Per posar a l'abast dels usuaris i usuàries la informació sanitària que els pugui ser útil (mitjançant col·loquis i exposicions), amb un llenguatge assequible i entenedor.

Amb tota la comunitat.

- Activitats preventives. De drogues i VIH.

- Revista: El Blues del Metabús. A raó de tres números per any, és la portaveu de l'agrupació i el canal d'expressió de la població consumidora. Serveix per fer difusió de tots els temes d'interès i de les activitats que es duen a terme.

No sols es forma les persones usuàries per a la millora de la seva salut, sinó per a la transmissió de la informació obtinguda al seu entorn d'influència.

S'ofereixen activitats de lleure per omplir el temps de forma constructiva a aquelles persones que no treballen i es mouen en entorns poc saludables.

Claus educatives

Respecte a:

Tothom té lloc a AUPA'M: professionals, usuaris i usuàries, persones de la comunitat implicades i familiars.

- Tothom té lloc a AUPA'M: professionals, usuaris i usuàries, persones de la comunitat implicades i familiars.
- No deixar ningú fora (persones usuàries per via parenteral, en metadona o abstinentes).
- Des del respecte mutu (tothom és dependent a substàncies? A treballar en l'àmbit de les drogo-dependències?).

Treball horitzontal:

- Ningú allibera ningú, és un procés conjunt on cadascú participa des del seu lloc i des de les seves capacitats.
- Som diferents, però ni som més ni menys.
- Cal passar d'una relació més vertical (autoritària) a una més horitzontal (dialògica).
- Un procés per passar d'objecte del treball a subjecte i protagonista del mateix.

Suport (auto-ajuda) entre tots nosaltres:

- El sentit del treball és bidireccional entre persones usuàries i professionals.
- Amb un esperit de treball entre companyes i companys.
- Participant en un procés d'autonomia, però no només com a persones, també com a col·lectiu.
- Treballant des de la mediació i amb persones usuàries en situació estable o exusuàries formades per intervenir com a professionals (agents de salut), com a pont.
- Buscant la col·laboració de persones en actiu en la mesura del possible.

Autonomia:

- Passar de viure malament (amb drogues, VIH...) a conviure amb la realitat que es té, aprenent a viure amb les pròpies limitacions.
- Entenent el creixement com un procés que marca una direcció: més autonomia, menys dependència.

L'agrupació com a procés inacabat:

- Anant per un camí no lineal, sinó contradictori.
- Vivint moments alts i altres de més durs; l'agrupació és com som les persones que la integrem.
- Hi ha tant camí fet com el que queda per caminar.
- Quant més sabem, més conscients som del que ens queda per fer.
- L'esperit és el mateix, però hi ha persones i moments que se'n van, i altres que vénen.

L'equip de treball

En la comissió de treball d'AUPA'M ha estat clau la suma d'esforços de les persones implicades, cadascuna des del seu saber i amb les seves possibilitats:

- Usuaris i usuàries de metadona (o exusuaris/àries). Algunes d'aquestes persones estan formades com a agents de salut, aprofitant els seus coneixements per intervenir de forma horitzontal en el col·lectiu del qual formen –o formaven– part. A més, intervenir en aquesta línia els ha servit com a teràpia personal.
- Diplomada en infermeria (educadora sanitària). Ha optat per l'educació per a la salut i l'enfocament sociosanitari.
- Educadors de carrer (han sigut claus per a potenciar la dinàmica de grup). Han intervingut des del

Alguns usuaris de metadona (o exusuaris) estan formats com a agents de salut, aprofitant els seus coneixements per intervenir de forma horitzontal en el col·lectiu del qual formen –o formaven– part.

coneixement de l'usuari i la usuària, tenint en compte el carrer, la família i els recursos d'atenció.

A més, hi ha els participants de les activitats d'AUPA'M:

- Consumidors que tenen un rol d'experts i actuen com a líders. Han col·laborat en la difusió de missatges de salut (mitjançant tallers de venopunció higiènica, atenció de sobredosis, sexe segur o consum de diverses substàncies) i en actuacions puntuals de recollida de material de venopunció contaminat.

- Persones usuàries, en actiu, d'heroïna i/o cocaïna per via parenteral.

- Persones usuàries de metadona del BIM. Acudeixen amb més o menys constància a les diferents activitats de l'agrupació (cafè d'AUPA'M, esport, etc.).

- Familiars.

- I altres persones que hi col·laboren. Sense el seu suport hagués estat molt difícil avançar. Algunes ho fan amb més constància i altres per accions concretes.

A Santa Coloma de Gramenet, AUPA'M ha comptat amb el suport de l'Equip de Prevenció de Drogodependències, i amb el de molts equipaments i recursos minicipals.

A Badalona també s'ha comptat amb la implicació de diferents estaments de l'ajuntament.

Recursos emprats

Alguns membres d'AUPA'M treballen a l'administració pública (ajuntaments).

A Santa Coloma de Gramenet, AUPA'M ha comptat amb el suport de l'Equip de Prevenció de Drogodependències, i amb el de molts equipaments i recursos: centres cívics, impremta municipal, institut municipal d'esports, etc.

A Badalona, un educador en medi obert de primària –membre d'AUPA'M– i l'equip de l'autobús de metadona, han ajudat i fomentat la implicació de diferents estaments de l'ajuntament. El Programa UR-BAN de Badalona ha donat suport als PIX (Programes d'Intercanvi de Xeringues), i l'Ajuntament de

Badalona està mostrant cada vegada una actitud més col·laboradora.

La Diputació de Barcelona i la Generalitat també han mantingut una postura oberta i de col·laboració amb l'agrupació, subvencionant i donant suport a moltes iniciatives.

Hem comptat amb empreses públiques i privades que han facilitat la inserció laboral de persones usuàries.

També s'ha comptat amb la participació de les àrees bàsiques de salut de la zona.

1.5 Valoració

■ Respecte a persones usuàries:

Un grup d'usuaris/àries minoritari que ha participat activament a AUPA'M ha repercutit de forma positiva en una part dels companys de l'autobús i en la població en actiu, i en la millora de serveis mitjançant la reivindicació.

Un grup, només, ha participat de forma puntual en les activitats i un grup, més ampli, ha tingut una actitud passiva.

Tot això està relacionat amb l'evolució de la realitat social: disminució del conflicte, progressiva individualització de les comunitats, augment de la normalització del conjunt de les persones usuàries, etc.

■ Respecte als i a les professionals:

El canvi progressiu que hem fet –des de la distància a la proximitat, des de treballar l'abstinència a conèixer amb el consum...– no només ha donat fruit en les persones usuàries, sinó que ens ha ajudat a créixer com a professionals i com a persones. Per això, nosaltres ens incloem en l'autoajuda; nosaltres també ens hem sentit qüestionats i hem participat –com un o una més– en processos de canvi.

A més, el tipus de relació que l'agrupació ha esta-

La Diputació de Barcelona i la Generalitat també han mantingut una postura oberta i de col·laboració amb l'agrupació.

S'ha observat una disminució del conflicte, una progressiva individualització de les comunitats i un augment de la normalització del conjunt de les persones usuàries.

blert amb els professionals, ha influenciat en les relacions establertes en altres equipaments (autobús i CAS) i en altres associacions de persones usuàries com a línia a seguir. Hem vist molt reconegut el nostre estil de treball.

Associacions i entitats que als 80 participaven en la lluita *contra les drogues* estan canviant d'actitud –també per la disminució de la problemàtica associada.

■ Respecte a la comunitat:

Les mateixes associacions i entitats que als 80 participaven en la lluita *contra les drogues*, estan canviant d'actitud –també per la disminució de la problemàtica associada. Actualment estan molt més obertes a participar d'una forma més constructiva. Sovint, estem treballant conjuntament.

Això no treu que encara quedin reductes reaccionaris...

El treball horitzontal ens ha fet perdre poder, però hem guanyat en corresponsabilitat.

1.6 Conclusions

Una primera reflexió en relació a la metodologia de treball basada en l'horitzontalitat: de ben segur que els professionals que hem optat per aquesta línia hem perdut poder, però hem guanyat en corresponsabilitat. Per tant, ens reafirmem en la necessitat de mantenir l'educador de carrer, malgrat el panorama actual de progressiva burocratització d'aquesta figura. És rendible per a la comunitat i per a la intervenció social que es promou des de l'administració, ja que facilita a les persones que viuen al marge de les institucions poder comptar amb professionals propers, que els coneixen partint d'un temps llarg de relació educativa i pel fet d'haver compartit els seus espais quotidians.

Una segona reflexió és a l'entorn de la idea de normalització, ja que preferim parlar d'inserció social crítica. Estem dient que les persones amb problemes d'adaptació derivada del consum de drogues il·legals, hauran de fer esforços per normalitzar la seva situació. Però també hauran de fer esforços per reivindi-

car els canvis en l'origen de la problemàtica: transformar la realitat social injusta que la provoca. Evidentment, en aquestes qüestions, la repressió tampoc no és la solució.

Queden moltes coses per fer. Algunes les podem abordar nosaltres com a educadors, però n'hi ha moltes que se'ns escapen, com una major implicació de l'administració quan hi ha conflictes (xeringues a presó) o quan manquen recursos (obertura de centres d'atenció).

Per últim, creiem en les persones i en els seus canvis. I que cal fer-ho mitjançant una relació de compromís conjunt. Tal com diu Freire –que continua viu entre nosaltres– ningú educa ni allibera ningú, tots ens eduquem i ens alliberem en comunió.

Alguns tenen virus a la sang, però totes i tots nosaltres els tenim al cor. I el mateix amb els problemes associats a les drogues. Per això, més que parlar de persones que ajuden (professionals?) i persones que són ajudades (usuàries?), parlem de persones implicades en la millora de la salut i en la lluita.

En el dia mundial de la Sida de 1996, quan el nostre lema era *Kaña al bicho*, encara entre els seropositius hi havia poca esperança de vida. Una companya d'AUPA'M deia:

No sé cuánto voy a vivir pero, si llega el día, el bicho me va a pillar luchando. No me voy a rendir.

AUPA'M va aportar el seu gra de sorra en la lluita pels nous medicaments, la teràpia antiretroviral combinada. I l'esperança va renéixer.

Creiem en les persones i en els seus canvis que cal potenciar mitjançant una relació de compromís conjunt.

2. Projecte “Carretera” amb dones del Maresme

Cristina Martínez, *psicòloga*,
Delia Faixó, *educadora social*
i Montse Rey, *educadora social*

2.1 Dades del projecte (memòria del 99)

Per reduir la transmissió del VIH (virus de la immunodeficiència humana) i millorar la qualitat de vida de les treballadores del sexe que tenen una especial dificultat per contactar i accedir als serveis socio-sanitaris normalitzats a l'Alt Maresme.

Inici del projecte: 1997

Territori d'actuació: Carretera N-II (des de Torredera). Locals de sexe comercial: 8 (73% dels identificats a la comarca).

Professionals que formem l'equip: 1 metge (director del programa), 1 psicòloga, dues educadores socials, 2 ginecòlogues i 2 llevadores del Programa d'Atenció a la Dona, ubicats a l'Hospital Sant Jaume de Calella.

Hores de dedicació: Metge: 5h/set, educadores (2): 25h/set cadascuna, psicòloga: 15h/set, ginecòlogues (2): 2h/set cadascuna (PAD), llevadores (2): 2h/set cadascuna (PAD).

Resum de l'activitat realitzada al 1999:

- Núm. de persones diferents a les quals ha arribat el programa: 373 (el 95 % de les dones amb les quals hem contactat són immigrants).
- Núm. de contactes: 1.196 (definim contacte quan, en la relació que s'estableix, la persona permet entrar en la seva realitat).
- Freqüència del contacte: 79% de les dones < 4 contactes; 21% de les dones > 4 contactes.
- Núm. de preservatius distribuïts: 71.045.

■ Núm. de derivacions: Indicades: 552, Concertades: 276 (48%). PAD (control ginecològic): 98, UAT (vacuna antiVHB): 29, Analítica G i serologies: 107.

2.2 Ubicació del projecte en el seu context: barri, població a la qual atén, institució implicada...

El Projecte “Carretera” s'emmarca dins dels programes de reducció dels danys associats al consum de drogues i a les pràctiques sexuals de risc de la Unitat d'Alcoholisme i altres Toxicomanies (UAT) de l'Hospital St. Jaume de Calella. Aquests programes tenen com a base metodològica el “model d'acceptació”, on es reconeix a l'usuari/ària membre de la població diana com una persona amb els mateixos drets que la resta de la població, a qui oferim serveis, sense exigències ni condicionaments previs, per promoure canvis que permetin millorar la seva qualitat de vida i disminuir els riscos associats a la conducta realitzada, i fomentar l'autoajuda i la corresponsabilitat entre els/les afectats/des.

Es desenvolupa a la zona on la UAT i l'Hospital St. Jaume de Calella són centre de referència per atendre els problemes de salut i psicosocials: l'Alt Maresme, i s'apropa a la població diana (dones que exerceixen la prostitució i que tenen especials dificultats per accedir als serveis socio-sanitaris) en el seu propi medi de feina (N-II i locals de sexe comercial).

El Projecte el duu a terme l'Associació Ventall i l'Hospital St. Jaume de Calella amb la col·laboració del Programa d'Atenció a la Dona de l'Alt Maresme, els ABS (Àrea Bàsica de Salut) i els EBASP (Equips Bàsics d'Atenció Social Primària) de la zona, l'Associació de Voluntaris i Amics de l'Hospital i altres entitats i institucions tant de caire públic com privat. Està concertat amb el Programa de Prevenció de la Sida del Departament de Sanitat de la Generalitat de Catalunya.

El “model d'acceptació” reconeix a l'usuari/ària com una persona amb els mateixos drets que la resta de la població, a qui oferim serveis, sense exigències ni condicionaments previs.

El projecte s'apropa a la població diana en el seu propi medi de feina (N-II i locals de sexe comercial).

2.3 La gènesi del projecte. De la detecció de la necessitat a la concreció del projecte. De l'encàrrec institucional a l'acció socioeducativa

Des de l'encàrrec de desenvolupar programes de Reducció de Danys associats al consum de drogues i a conductes sexuals de risc per reduir la prevalença d'infecció del VIH, vam suposar (i comprovar a la literatura) que les dones que exercien la prostitució, i sobretot, si presentaven associat un consum de drogues, tenien un alt risc de contraure la infecció pel VIH (i transmetre-la) i, per tant, eren població diana per als nostres programes.

A partir de la relació amb usuàries de drogues, en tractament a la UAT, que exercien com a treballadores del sexe a la zona, vam obtenir informació de les dificultats en les quals es trobaven a la seva feina per fer ús del preservatiu quan, per exemple, el client oferia més diners per no utilitzar-lo, i elles necessitaven els ingressos, o prioritzaven la compra de menjar o de dosis per davant de la compra i l'ús dels preservatius. Vam suposar que probablement hi hauria una alta associació entre l'ús de drogues, les necessitats econòmiques i la prostitució. Dins de les possibilitats dels Programes de Reducció de Danys es prioritza arribar a les persones que no arriben als serveis socio-sanitaris normalitzats (Programes d'Acostament al Medi), per tant, vam decidir sortir a conèixer quina era la situació de les dones que podien estar treballant a la zona, i les dificultats amb les quals es trobaven per poder fer la seva feina de la forma més segura possible, oferint el PIX (Programa d'Intercanvi de Xeringues) que ja es duia a terme des de la UAT, preservatius gratuïts i derivació ràpida per tractament de les dependències a drogues i per la infecció del VIH.

Un cop en el seu medi de treball, vam veure que les dificultats per prevenir estaven més relacionades

Vam suposar que probablement hi hauria una alta associació entre l'ús de drogues, les necessitats econòmiques i la prostitució.

Els Programes de Reducció de Danys es prioritzen arribar a les persones que no arriben als serveis socio-sanitaris normalitzats.

amb la manca d'informació sobre les diferents malalties de transmissió sexual, en el coneixement de l'ús correcte dels preservatius, en l'experiència en la feina quan eren molt joves o en la dificultat de responsabilitzar-se de la seva pròpia salut i autocura quan apareixien altres factors com la manca d'ingressos, la poca habilitat per negociar davant de la insistència dels clients o les dificultats per accedir a controls sanitaris que tinguessin en compte la seva especificitat. (Podien estar treballant amb una infecció per cànides o durant la menstruació i no s'atrevien a parlar de la seva feina davant dels professionals sanitaris d'altres serveis com ginecologia o medicina general). El lligam entre drogues i prostitució no es donava, al menys tant com suposàvem, tot i conèixer a dues dones usuàries de drogues per via parenteral.

Davant d'aquesta nova realitat, es va treballar per incloure en la nostra oferta de serveis, noves activitats i espais, en col·laboració amb altres serveis i institucions, que permetessin oferir una atenció sanitària més flexible i adaptada a les seves necessitats: s'inicia la col·laboració amb el Programa d'Atenció a la Dona de l'Alt Maresme, amb la creació d'horaris d'atenció específics i la vinculació al programa de professionals interessades a poder treballar amb aquesta població (s'ofereix atenció ginecològica i consell individualitzat per part d'educadores formades). S'adapta el circuit de petició d'analítiques i serologies (passen de ser programades a ser sense cita prèvia) amb el laboratori de l'Hospital de St. Jaume. Es crea un canal de derivació cap a serveis sanitaris especialitzats dins del propi Hospital amb la col·laboració de la Treballadora Social per resoldre els problemes administratius i de finançament. Es treballa amb el servei de Farmàcia per poder oferir preservatius de qualitat i amb la quantitat que es necessiti.

En obrir un espai més personalitzat de fàcil accés en dos de les ABS de la zona (les hores de visita les

Es va treballar en col·laboració amb altres serveis per oferir una atenció sanitària més flexible i adaptada a les seves necessitats.

Saben que poden venir sense cita prèvia i és un espai exclusiu per a elles on hi treballen professionals que coneixen la seva feina.

L'oferta es va ampliar amb el suport emocional i el consell davant de situacions de crisi en l'espai d'atenció personalitzada.

donem nosaltres directament), saben que poden venir sense cita prèvia i és un espai exclusiu per a elles on hi treballen professionals que coneixen la seva feina i, per tant, amb els quals poden parlar amb tota llibertat. Comencen a sortir altres problemàtiques que no s'havien detectat fins al moment o almenys no amb tanta intensitat: problemes socials (dependència dels fills, manca d'ingressos, manca d'oportunitats laborals, xarxes de prostitució), legals (permisos de tres mesos d'estada, situacions de illegalitat, tant sanitària com social), psicològics i emocionals (estats depressius, maltractaments, soledat, situacions traumàtiques, desarrelament...), i consums problemàtics d'alcohol i cocaïna associats a la feina (les noies poden treure beneficis extrems de les copes a les quals convida el client o l'oferta sexual pot incloure una quantitat de cocaïna per a ella i el client). Aquí, l'oferta es va ampliar amb el suport emocional, el consell davant de situacions de crisi en l'espai d'atenció personalitzada, (el vam anomenar "L'Espai", tal qual), i la derivació cap als circuits de la comunitat que poguessin absorbir les demandes (associacions, EBASP, serveis de salut mental).

Els objectius i intervencions han estat, per tant, en una constant evolució provocada per la detecció de noves realitats, per l'expressió de les necessitats amb les quals les dones es van trobant i per la inclusió dels diferents serveis que col·laboren en el programa i que condicionen el què i el com podem oferir. Cal remarcar el treball fet amb aquests serveis per aconseguir el nivell d'adaptabilitat i flexibilitat que es necessitava per poder utilitzar una metodologia el més acordada possible.

2.4 Descripció del projecte

Objectius

Els objectius del projecte estan centrats en les pròpies dones, sent conscients que també tenen implicacions en la resta de la comunitat:

- millorar la qualitat de vida.
- augmentar la supervivència.
- reduir la prevalença de la infecció pel Virus de la Immunodeficiència Humana (VIH).
 - reduir la prevalença de malalties contagioses transmissibles per via sexual i/o parenteral.
 - conèixer els hàbits sexuals i d'ús del preservatiu en el seu propi medi.
 - augmentar l'ús del preservatiu.
 - treballar les dificultats amb les quals es troben per usar-lo
 - disminuir les pràctiques de risc associades a l'ús de drogues.
 - facilitar l'accés als serveis socio-sanitaris per afavorir el control orgànic i possibilitar el tractament de les malalties que puguin patir.
 - potenciar l'actuació d'usuàries com a agents de salut en el seu medi.

Els objectius pretenen potenciar l'autoresponsabilitat de les dones cap a la seva pròpia salut, sense caure en funcions de "control" (sanitàries ni socials) que no són les nostres. Nosaltres hi som, per repartir preservatius, per informar, orientar, educar en la salut, facilitar l'accés a serveis, acompanyar si s'escau en el procés de canvi, però no per decidir per elles.

Creiem que clarificar aquestes diferències facilita la nostra feina i la relació que les dones poden tenir amb nosaltres.

Els objectius pretenen potenciar l'autoresponsabilitat de les dones cap a la seva pròpia salut, sense caure en funcions de "control" (sanitàries ni socials).

La coordinació amb serveis i entitats col·laboradores ha estat fonamental.

Accions concretes

- treball de camp per conèixer els espais. (N-II i locals): desplaçaments amb un cotxe identificat de l'hospital.

- adaptar l'elaboració de les intervencions a realitzar a les característiques de cada espai.

- recerca de material publicat específic per a aquesta població i disseny de material segons les necessitats detectades, en diferents idiomes.

- coordinació amb serveis i entitats col·laboradores:

- Programa d'Atenció a la Dona: controls ginecològics, espai d'atenció individualitzada.

- Associació Agemad: serveis de dutxa, bugaderia, roba...

- Unitat d'Alcoholisme i Toxicomanies de l'Hospital Sant Jaume: vacunacions VHB, derivacions a tractament, derivacions a Medicina interna...

- Servei de Farmàcia de l'Hospital: proveïment dels preservatius.

- Laboratori: analítiques, serologies i microbiologia.

- Treballadora Social de l'Hospital: tramitació del permís d'atenció sanitària. (Atenció especialitzada).

- EBASP: recursos socials i econòmics. Tramitació de la targeta d'atenció sanitària per a immigrants (Atenció primària).

- Polícies (P. Municipal Tordera i Mossos D'Esquadra): per a la mediació dels espais en els quals poden treballar (les que treballen a la carretera).

- Tècnica Intermunicipal d'Immigració: per a tramitacions de residències.

- Programa Salut i Família i altres entitats privades: per a la derivació d'IVE.

- contactar amb la població diana en els seus propis espais:

- explicar individualment el programa, a qui va adreçat, i què oferim.
- establir una relació que permeti poder parlar de quina és la seva situació.
- oferir la possibilitat de mantenir la relació sempre que ho necessitin.
- oferir serveis sense condicionaments.
- concretar derivacions als diferents serveis, si s'escau...
- oferir preservatius.
- fer tallers d'ús de preservatius.
- oferir tríptics d'informació.
- Donar consell sobre el VIH : què significa la prova, preveure resultats i reaccions.
- oferir prova de detecció d'embaràs en el propi medi.
- donar suport emocional en situacions de crisi: VIH+, embarassos no desitjats, situacions de maltractaments, etc.

■ fer un registre de les diferents activitats realitzades:

- diari de camp.
- fulls de registre per a cadascun dels contactes.
- registre de les derivacions als serveis.

■ avaluar l'eficàcia de les diferents intervencions:

- indicadors d'utilització dels serveis: permeten millorar l'accessibilitat i flexibilitat dels mateixos i ens porten a crear espais d'atenció qualitativament diferents.
- valorar les conseqüències d'intervencions davant de situacions complicades. (xarxes de prostitució, demandes de control per part dels locals) que podien posar en perill l'acceptació del projecte.

La possibilitat de mantenir la relació sempre que ho necessitin i d'oferir serveis sense condicionaments ha estat clau.

- treballar en equip:

Creació d'espais de supervisió del treball, tant dins del propi equip com amb els equips dels diferents serveis que hi col·laboren.

- estudis d'investigació de conductes i aspectes sociològics i antropològics propis i/o en col·laboració amb altres entitats.

Claus educatives

Creiem que la metodologia utilitzada és una de les claus que han fet que el projecte tingui tan bona acollida per part de la població diana.

És una metodologia que pretén:

**Pretenem
acompanyar en
el procés, més
que no pas diri-
gir; “entendre”
i contextualit-
zar conductes,
més que no pas
jutjar-les.**

- acompanyar en el procés, més que no pas dirigir.
- “entendre” i contextualitzar conductes, més que no pas jutjar-les.
- clarificar i definir consensuadament objectius amb la usuària.
- personalitzar les intervencions.
- oferir serveis sense condicionaments previs.
- apropament i respecte en el propi medi.
- adaptar la forma d'intervenció a les característiques de l'espai.

**Es prioritza la
relació davant
de la interven-
ció i la persona
per davant de
la conducta.**

Es prioritza la relació davant de la intervenció i la persona per davant de la conducta. Col·loca la professional que intervé com a punt de referència en els canvis, més que com a promotora dels mateixos i incorpora a la usuària en la definició dels objectius a aconseguir, respectant quin és el seu moment actual i el seu ritme d'interacció i de canvi.

Cadascun dels espais té unes característiques diferenciades, i ofereix unes possibilitats de treball diferent: en els locals contactem amb les noies a la barra o a les habitacions, parlem amb els “jefes” o amb

els cambrers o les “mamis”, repartim preservatius per a cada noia o els deixem a una altra persona que se'n fa responsable...

A la N-II, deixem preservatius en llocs pactats amb les noies quan aquestes no hi són o estan treballant.

Als espais d'atenció individualitzada fem tallers de preservatius, qüestionaris d'hàbits sexuals i suport emocional.

Hi ha més risc en *com* es fa una conducta que en la pròpia conducta; de la mateixa manera que és més important *com* es fa una intervenció que la intervenció en si.

2.5 Valoració

Des del punt de vista de tots els agents implicats (l'equip de professionals, els usuaris, les entitats, l'administració), el projecte ha tingut un creixement important tant a nivell qualitatiu com quantitatiu amb una bona acceptació per part de la població diana:

- augment quantitatiu tant del número de persones contestades com de la utilització que aquestes persones han fet dels serveis que ofereix el projecte.
- augment progressiu del territori i dels diferents espais en els quals intervenim.
- augment de l'oferta qualitativa dels serveis amb els criteris de flexibilitat i adaptació a les necessitats.
- millora de la qualitat de l'oferta amb el treball de la metodologia utilitzada.
- evolució en “la capacitat” d'afrontar problemes per part dels propis professionals.

Ha sigut difícil (i encara ho és en alguns casos) adaptar els serveis (i els seus professionals) a una metodologia de treball que tingués en compte les peculiaritats de les dones a les quals va dirigit el servei (és difícil que accedeixin a una visita a les 10 del matí

Hi ha més risc en *com* es fa una conducta que en la pròpia conducta; de la mateixa manera que és més important *com* es fa una intervenció que la intervenció en si.

Ha sigut difícil adaptar els serveis a una metodologia de treball que tingués en compte les peculiaritats de les dones a les quals va dirigit.

quan se n'han anat a dormir a les 6 de la matinada o que demanin una visita a un metge de capçalera quan no tenen els drets sanitaris coberts o no parlen els nostres idiomes), per tant, tenen molta importància els espais de trobada i coordinació als quals s'han dedicat i s'hi dediquen moltes hores. Tot i així cal remarcar la voluntat que aquests serveis han demostrat per adaptar-se i flexibilitzar-se dins de les seves possibilitats (retardant l'horari d'extraccions, creant espais d'atenció específics per a la població, visitant sense cita prèvia i sense condicionaments de caire legal).

Una de les dificultats afegides ha sigut la de treballar amb un percentatge tan alt (95%) de població immigrant i la gran mobilitat de la població.

Una altra de les dificultats afegides ha sigut la de treballar amb un percentatge tan alt (95%) de població immigrant, cosa que ens comporta: dificultats d'idioma (amb l'anglès ens defensem, però els idiomes dels països de l'est són una altra cosa), una gran mobilitat de la població (amb el 79% de les dones contestades hem tingut menys de 4 contactes), i dificultats per accedir als serveis socio-sanitaris (al no tenir residència no tenen targeta d'atenció sanitària). Són un dels col·lectius més desatesos i on menys s'adapten els recursos existents.

Moltes dones amb les quals treballem tenen en el projecte un "punt de referència" al qual poden acudir sempre que ho necessitin.

Tot i així, moltes dones amb les quals treballem tenen en el projecte un "punt de referència" al qual poden acudir sempre que ho necessitin. Hi ha hagut dones que tot i que han deixat de treballar a la zona, contacten amb nosaltres en alguns dels espais o via telefònica per fer les seves demandes. També ens arriben dones amb les quals no hem contactat mai, perquè treballen en altres ciutats o en horaris en els quals no intervenim (ni els caps de setmana ni a les nits), però que per la informació de companyes de feina (el boca a boca) accedeixen al projecte.

Hi ha dones que ja utilitzen els circuits sanitaris directament i que es pauten els seus propis controls.

Per part de l'administració, la valoració positiva pensem que queda demostrada per:

- La renovació del conveni, anualment, amb l'increment de l'aportació per permetre el desenvolupament qualitatiu i quantitatiu del projecte.
- La incorporació dels professionals participants a grups de treball específics propis de l'administració.
- Promoció de la difusió de l'activitat.

2.6 Conclusions.

Recomanacions i suggeriments de futur

Els resultats obtinguts fins al moment i la valoració que se'n fa ens encoratja per seguir treballant en la mateixa línia, ja que és un projecte amb una bona acceptació tant per part de les usuàries com de les diferents institucions i administracions.

Tot i així, hi ha punts que cal tenir en compte:

- No prioritzar la quantitat, sinó la qualitat del treball realitzat. No per veure més noies aconseguirem més canvis, sinó que caldrà poder atendre'n una tantes vegades com necessiti per poder fer l'acompanyament cap als canvis que s'escaiguin (nosaltres directament o els serveis amb els quals contacti).
- Saber cap a on anem en tot moment: no oblidar els objectius pels quals es va crear el projecte. Tenir clars els límits de les intervencions i quines són les nostres funcions (educar per al canvi i per a la salut) i quines no (funcions de control, funcions assistencials, prendre decisions per un altre...).
- Dedicar el temps que calgui amb les institucions i serveis per adaptar metodologies de treball: no és adient que les noies passin d'un sistema flexible a un d'extremadament rígid, quan aquesta rigidesa ve provocada per la institució o pels professionals que hi treballen.
- Insistir en els espais de treball d'equip i de revisió de la metodologia. Dedicar temps a la reflexió i a

No es pot prioritzar la quantitat, sinó la qualitat del treball realitzat. No per veure més noies aconseguirem més canvis, sinó que caldrà poder atendre'n una tantes vegades com sigui necessari.

Anar més enllà de la tasca diària suposa poder demanar a les institucions una nova mirada cap al col·lectiu que treballa en prostitució, perquè comencin a plantejar-se la legalització de la feina.

Les campanyes de prevenció de sida tenen poca repercussió en els usuaris/clientes de les treballadores del sexe.

la discussió que tingui en compte tots els punts de vista.

- Anar més enllà de la tasca diària per poder demanar a les institucions responsables una nova mirada cap al col·lectiu que treballa en prostitució (dones i homes), perquè seguint els exemples d'altres països europeus, comencin a plantejar-se la legalització de la feina i, per tant, es generin les condicions laborals adequades perquè aquest col·lectiu deixi de ser considerat "de risc".

- Fer saber a les administracions amb responsabilitats en el tema, que les campanyes de prevenció de sida tenen poca repercussió en els usuaris/clientes de les treballadores del sexe, que no s'hi senten implicats i que, com ens va dir una de les noies: "se cree que esto es un colegio de monjas"!

És important crear i mantenir programes d'acostament al medi com aquest, ja que són una alternativa a l'atenció institucionalitzada (al despatx, a les normatives d'admissió més o menys rígides) i, alhora, poden ser també un complement i un pont. Creiem que aquests programes permeten tenir una visió bastant més real dels ambients en els quals es mouen i, per tant, permeten, amb més facilitat, entendre les dificultats i les necessitats amb les quals es troben i poder donar-hi una resposta més adaptada.

3. Manténir il·lusions.

Projecte educatiu a Badalona

Juanje Guerrero, educador social

3.1 Dades i ubicació del projecte

Projecte de col·laboració amb institucions, bàsicament penitenciàries, i sobretot, estar a prop de les

persones, dels joves amb els quals hem estat treballant durant temps, que es troben en situacions difícils.

Aquest projecte s'ubica al districte 8è de la ciutat de Badalona i va dirigit principalment a persones que tenen problemes amb la justícia, però també a persones ingressades en altres centres hospitalaris o que, per circumstàncies diverses, passen per situacions d'internament que les allunyen del seu entorn.

3.2 Com va néixer?

Des de l'inici de la nostra feina, al 1984, ara fa 16 anys, es va detectar la necessitat a partir de constatar que quan els nois i noies amb els quals estàvem treballant tenien un problema amb la Justícia i sortien condemnats del judici, ingressant a la presó, perdíem el contacte i la possibilitat de continuar la tasca educativa iniciada.

Prèviament havíem fet l'acompanyament d'aquests joves quan eren detinguts i passaven al preventori de la Guàrdia Urbana. En aquella situació ja es va sol·licitar un permís especial per a poder entrar i acompanyar els detinguts. Se'ns va tramitar i no hi va haver cap problema ni per part de l'Ajuntament ni del Cap de la Guàrdia Urbana. Però, si des del preventori no sortien al carrer i els ingressaven a la presó, aquí es tallava la continuïtat de la nostra intervenció i de fet el seu vincle amb l'entorn, fora de la família.

En aquest cas, no estàvem responent a cap demanda concreta, però enteníem que si l'encàrrec institucional era l'atenció a aquestes persones amb dificultats, sense especificar la forma de fer-ho, calia anar més enllà i treballar per a fer possible que la nostra tasca continués allà on es trobés la persona, tant si era condemnada com si continuava en llibertat. Tant si gaudia de salut com si estava ingressada a l'hospital.

Es tracta d'estar a prop dels joves amb els quals hem estat treballant, que es troben en situacions difícils, allunyats del seu entorn per ingrés hospitalari o de presó.

Calia anar més enllà i treballar per a fer possible que la nostra tasca continués allà on es trobés la persona, tant si era condemnada com si continuava en llibertat.

Va ser aquesta motivació i aquest interès de ser a prop de la gent el que ens va impulsar a demanar els permisos necessaris a les institucions penitenciàries per poder continuar amb la nostra tasca educativa dins les presons.

Concretament, els centres penitenciaris que es visiten són: La Trinitat (presó de joves), la Model, Quatre camins, Can Brians, Wad-Ras (presó de dones) i el centre de menors els Tilers.

3.3 Descripció del projecte

Objectius

- Continuar mantenint contactes amb usuaris que estan ingressats en centres penitenciaris, hospitals, comunitats terapèutiques...
- Fer de pont entre ells, les famílies, els jutjats, advocats i els diferents professionals i administracions.
- Donar suport tant a la persona com a la seva família.
- Ser el referent, és a dir, la persona de confiança amb qui poden comptar en un moment especialment difícil.

Accions concretes

- Visitar periòdicament les presons i els hospitals (com a mínim un cop per setmana).
- Acompanyar als jutjats, SAOS (Serveis d'atenció i orientació social del departament de Justícia), CAS (Centre assistència i seguiment de drogodependències).
- Parlar amb les famílies de la situació dels interns i transmetre'ls encàrrecs.
- Fer gestions amb els jutjats i els advocats, jutjats de vigilància penitenciària, criminòlegs, assistents socials, educadors, etc.
- Parlar dels interns als seus companys del carrer i al contrari. Això és molt important, perquè de cara a

L'educador pre-tén ser el referent, és a dir, la persona de confiança amb qui poden comptar en un moment especialment difícil.

treballar amb els nois i noies de carrer, facilita molt la relació amb ells.

Claus educatives

Quan portes temps fent d'educador, vas adquirint tota una sèrie d'eines que et serveixen per poder fer la teva tasca. Entre elles podem esmentar:

- Proximitat a les persones.
- Dedicació a elles i als seus problemes.
- Escoltar molt.
- Coneixement del medi on es treballa (barri, centre...).
- Disponibilitat.
- Respecte.
- Horitzontalitat de persona a persona, cadascuna amb els nostres coneixements ens eduquem mútuament.
 - Flexibilitat en tot, en la dedicació, en els horaris... (no vol dir una dedicació de 24 hores, però sí que cal ser-hi quan creiem que és necessari, tot i ser a hores fora de la feina).
 - Presència: molt important aquest tema. Moltes vegades ens angoixem perquè hem de fer moltes coses i tenim la sensació que no arribem, quan en realitat el que moltes vegades cal és estar *present* i a prop de la gent. Als actes de la vida de cada dia, a les festes del barri, a les escoles, als concerts, als funerals, a la presó, als jutjats. Això et permet fer posteriorment tota una sèrie d'activitats, contactes, projectes que sense aquesta presència seria molt més difícil realitzar. I el que és més important: el frec a frec és el que garanteix la confiança que dipositen en l'educador les diferents persones que entren en el procés educatiu: pares, mestres, veïns, companys, i altres tècnics de les diverses administracions.
 - Afavorint els procés de creixement individual i la capacitat de prendre decisions de cada persona. En

Parlar dels interns als seus companys del carrer i al contrari és molt important, perquè de cara a treballar amb els nois i noies de carrer, facilita molt la relació amb ells.

El frec a frec és el que garanteix la confiança que dipositen en l'educador les diferents persones que entren en el procés educatiu: pares, mestres, veïns, companys, etc.

La presó és el lloc on amb més tranquil·litat pots parlar amb la persona i on aquesta, normalment, és més sincera.

aquest sentit, l'espai de la presó és molt important per fer reflexionar l'intern sobre quina és la seva situació i què vol fer. És el lloc on amb més tranquil·litat pots parlar amb la persona i on aquesta, normalment, és més sincera. Els interns i les internes tenen molt temps per pensar, per revisar el seu passat i planificar el seu futur. És en aquests moments quan la tasca educativa pot tenir una incidència més notable i s'ha d'aprofitar. La credibilitat de l'educador surt molt reforçada –normalment– després d'aquestes reflexions comunes.

L'equip de treball i els recursos utilitzats

Per a la realització d'aquest projecte, l'educador entra en contacte, sobretot, amb els educadors i equips socials de les presons per fer un seguiment dels interns i col·laborar –en molts casos– en la preparació de la sortida de l'intern. També col·labora amb el DAES (Departament d'atenció a les persones amb problemàtiques de drogues) que existeixen en algunes presons.

Si s'ha pogut realitzar aquest projecte i durant tant temps ha estat gràcies a la bona coordinació amb els diferents professionals implicats.

Els recursos utilitzats generalment són els recursos humans de les diferents institucions: jutjats, presons, cases d'acollida, granges, etc. En aquest sentit si s'ha pogut realitzar aquest projecte i durant tant temps ha estat gràcies a la bona coordinació amb els diferents professionals implicats i sempre amb el major respecte a la tasca de cadascú, malgrat que moltes vegades no s'està d'acord en tot el que es fa i com es fa.

3.4 Valoració

Des del punt de vista de tots els agents implicats: l'equip de professionals, els usuaris, les entitats, l'administració, i fent una valoració general, hem d'estar satisfets en com s'ha desenvolupat el projecte. Ja hem dit que el principal objectiu era l'acompanyament

i seguiment a les persones i mantenir il·lusions, fet que moltes vegades no és fàcil quan s'està privat de llibertat o en un llit d'hospital.

Al llarg de tot el temps que s'està duent a terme aquest projecte (molts anys) cada vegada és més positiva la valoració que fem els educadors i sobretot els professionals –la majoria, no tots– de les institucions penitenciàries.

Tant educadors, com treballadors socials, com gent del DAES o del SAOS i fins i tot funcionaris de presons col·laboren més i veuen que aquesta forma de col·laboració entre personal de dins i de fora és absolutament positiva tant per als interns, com per als professionals.

Els usuaris també valoren –en general– de forma positiva les visites i els contactes que periòdicament tenim amb ells. Quan passa un temps i no hem pogut fer la visita, a la tornada ens recriminen la nostra demora; un bon indicador que ho valoren positivament.

El mateix podem dir de les administracions implicades: Ajuntament de Badalona, Departament de Justícia de la Generalitat, concretament, Direcció General d'Institucions Penitenciàries, jutjats de Badalona, Santa Coloma i Barcelona i jutjats de menors. El fet que cada any renovin el nostre permís d'entrada als centres penitenciaris és també un indicador de la bona relació i de les ganes de col·laborar.

Aquest projecte facilita molt la tasca educativa de l'educador. Apropa i facilita el contacte amb les persones afectades i els seus familiars; facilita la relació entre professionals de diferents administracions; propicia l'entrada de l'educador en grups conflictius de la zona de treball i fa que les relacions amb ells siguin més "normals"; veuen l'educador com a persona propera i preocupada pels seus problemes –cosa que no obliden– ja que passen els anys i trobes que l'acompanyament que vas fer-li a la presó el recorden com una cosa que els va impactar.

Mantenir il·lusions no és fàcil quan s'està privat de llibertat o en un llit d'hospital.

El fet que cada any renovin el nostre permís d'entrada als centres penitenciaris és també un indicador de la bona relació i de les ganes de col·laborar.

Passen els anys i recorden l'acompanyament que vas fer-li a la presó com una cosa que els va impactar.

Es tracta d'un projecte senzill, que no necessita gran infraestructura, però que és una eina educativa molt important.

A nivell quantitatiu les dades també són positives: al llarg dels 16 anys que el projecte està en marxa s'ha contactat amb centenars de persones: a raó de vuit a deu persones per cada visita, amb una mitjana de tres visites al mes, s'han fet més de 4.000 intervencions.

En l'àmbit personal, també és una satisfacció comprovar que no només estàs per sentir "desgràcies" i problemes, sinó que et valoren des d'altres aspectes més humans, més propers. Deixes de ser solament el representant de l'administració a qui se li ha d'exigir –el que sigui, però exigir més que demanar– per a ser algú amb qui es pot compartir.

Ja porto molts anys fent aquest projecte i cada dia estic més convençut de la seva necessitat i de la seva utilitat.

A més es tracta d'un projecte senzill, que no necessita gran infraestructura, però que és una eina educativa molt important que s'ha d'aprofitar i que té més derivacions que van més enllà del que és el projecte en si mateix. Per això pensem continuar fent-ho per mantenir il·lusions en les persones i per mantenir il·lusió en la tasca educativa de l'educador.

4. Projecte "Full-contact" amb joves del Clot

Enrique Olmos, *educador*,
Alicia Gómez, *educadora*
i Rosa Patino, *psicòloga*

4.1 Dades del projecte

Nom: "Contacte total"

Període de realització: setembre 1998 / abril 1999

Població destinatària: grup d'adolescents del barri Clot - Camp de l'Arpa

Professionals: Enrique Olmos (educador), Alicia Gómez (educadora) i Rosa Patino (psicòloga)

Institució promotora: Centre de Serveis Socials Clot-Camp de l'Arpa, Districte Sant Martí, Ajuntament de Barcelona

4.2 Al carrer, però...on? El context

El Clot i el Camp de l'Arpa són dos barris similars i alhora molt diferenciats d'altres zones del districte X de Barcelona. Per la seva configuració històrica i urbanística podem dir que el Clot i el Camp de l'Arpa, estan alhora dins i fora de Barcelona. El formen un entreteixit de casetes baixes a l'estil de les colònies industrials del XIX, un seguit d'edificis del modernisme popular de principis de segle i finalment els grans blocs de pisos propis dels anys cinquanta i seixanta. Es mou entre un passat obrerista i popular i un present "restaurat" de classes mitjanes, en el qual l'antiga zona ferroviària s'ha convertit en l'emblemàtic Parc del Clot, la "Hispano Olivetti" en centre comercial, i l'antiga "Farinera del Clot" en fàbrica de cultura.

El Clot compta amb una rica tradició associativa, amb una Coordinadora d'entitats on hi són representades més de 39 associacions de diversos àmbits que agrupen bàsicament persones adultes i de tercera edat. La presència de joves a les associacions és molt minoritària i bàsicament s'associen a l'entorn d'entitats d'interès esportiu.

Pel que fa al context institucional, l'equip que vam tirar endavant el projecte pertanyem al Centre de serveis socials Clot-Camp de l'Arpa, que forma part dels 33 centres de la xarxa municipal de serveis socials de la ciutat.

La presència de joves a les associacions és molt minoritària i bàsicament s'associen a l'entorn d'entitats d'interès esportiu.

4.3 Perquè amb ells i elles? Antecedents

El projecte "Contacte Total" va iniciar-se a principis de novembre de 1998 tot i que ja feia temps que s'anava gestant a partir de la recollida i posada en

Algunes fugides del domicili, el consum de drogues i alguns furts en centres comercials dispara el nivell de preocupació per part dels pares i els impulsa a demanar ajuda professional.

Tots estan sense escola o expulsats, sense feina, o buscant una feina que mai troben, tots opinen que els pares "no s'enteren".

comú de les demandes d'una sèrie de familiars, centres escolars de secundària i alguns veïns i comerciants del barri, respecte a la conducta d'un grup d'adolescents que es movien pel barri generant conflictes. Durant aquest temps també es van fer contactes puntuals amb els nois i noies, en el marc institucional del servei.

Els antecedents es remunten a l'estiu del 97 quan diversos pares es dirigeixen a serveis socials demanant ajuda per problemes de relació amb els seus fills. Algunes fugides del domicili, el consum de drogues i alguns furts en centres comercials, amb les respectives detencions, dispara el nivell de preocupació per part dels pares i els impulsa a demanar ajuda professional. L'estiu va ser molt mogut!

Durant el curs 97/98 els problemes van anar creixent. Dos IES del barri estan especialment afectats per la situació: absentisme escolar, baralles, batusses, robatoris i extorsió dins i fora dels centres. Les activitats al carrer desencadenen una allau de notícies al seu voltant: queixes dels veïns, denúncies, detencions, obertura d'expedients a justícia juvenil, etc. Les famílies continuen acudint al Centre de Serveis Socials cercant ajuda.

Així, a poc a poc, anem recollint informació a l'entorn d'uns 16 adolescents (9 nois i 7 noies) entre 14 i 17 anys. Ells, quan parlen de si mateixos, diuen que són molts, una trentena. Els esdeveniments els han anat fent iguals: tots estan sense escola o expulsats, sense feina, o buscant una feina que mai troben, tots opinen que els pares exageren o "no s'enteren", altres diuen amb ràbia que ara es preocupen, però que en realitat són uns egoistes. Tots se senten fora de la família, de l'escola i de la societat. Alguns estan creuant límits amb difícil retorn.

En conjunt, els professionals de serveis socials, ens sentíem sobrepassats: des de les intervencions individualitzades els possibles efectes que s'obteni-

en eren del tot insuficients; el cúmul de problemes i, sobretot, d'informació sobre aquests joves de la qual érem dipositaris superava la capacitat de prevenció i de resposta dels nostres serveis. És en aquest punt quan va quallant la necessitat d'abordar el problema de manera global.

El projecte es concreta en el moment en què tots, tècnics, famílies, responsables municipals, i podríem dir que fins i tot els nois i noies, veuen que cal fer alguna cosa més, alguna cosa de la qual tots en sortís-sim beneficiats. Calia un **“us heu d'aturar”** dit des de l'ajuda, que fos eficaç per a un grup d'adolescents que des de fa més d'un any viu una espiral autodes- tructiva. Un **“vostès són vàlids”** per a unes famílies que se senten totalment desbordades i que han de recuperar el seu protagonisme per a educar i tenir cura dels seus fills. Calia un projecte útil al municipi per a donar resposta a la situació d'inseguretat que denunciaven els veïns i els comerciants afectats i espe- cialment els instituts de secundària.

És així com a partir de la demanda concreta dels nois de practicar Full Contact (disciplina esportiva de lluita) al Gimnàs Rogent s'inicia un projecte que dura- rà sis mesos.

4.4 Descripció del projecte

Objectius. Contactar, per què?

La premissa bàsica implícita en el disseny d'a- questa intervenció era aconseguir contenir l'espiral d'activitats asocials protagonitzades per aquest grup al barri.

Per això el projecte es concep com una primera fase de contacte i treball amb el grup que a posteriori podria donar pas a altres nivells d'intervenció en fun- ció dels resultats obtinguts. Preteníem:

- Possibilitar l'evolució de les conductes i activi-

Calia un “us heu d'aturar” dit des de l'ajuda, que fos eficaç per a un grup d'adolescents que una espiral autodes- tructiva.

Calia un projec- te per a donar resposta a la si- tuació d'inse- guretat que de- nunciaven els veïns afectats i especialment els instituts de secundària.

tats cap a la formació (per part d'aquells que es troben en situació d'escolaritat obligatòria) i integració laboral o en programes de formació ocupacional, segons el cas.

- Aconseguir reduir el grau de conflictivitat del grup al barri. Que desapareguin les queixes dels centres de secundària. Que no participin ni protagonitzin bretolades al barri.

- Aconseguir, mitjançant la participació del grup en una activitat que sigui del seu interès, l'elaboració del grup, en un termini de sis mesos.

Metodologia. Treballar “des del que hi ha i no de guais”

1a fase: El contacte

Fins al moment els contactes formals s'havien fet individualment i els contactes grupals, de manera informal, al carrer. Temps enrere s'havia llançat alguna proposta d'activitat relativa als seus centres d'interès, tipus lligueta de futbol, que van ser rebudes amb desinterès. Per tant, partíem de la hipòtesi que només treballant a partir d'una demanda explícita i expressada pel grup podríem iniciar una intervenció grupal i assolir uns objectius mínims.

Com? Apropant-nos a ells amb el màxim de claredat. Renunciant a aquell estil professional que col·loquialment podríem definir com “de guais”, sinó la versió que informalment hem definit com “és el que hi ha”. La proposta es va formalitzar de manera individual a alguns dels membres del grup, explicitant el perquè se'ls plantejava un projecte articulat a partir d'una activitat proposada per ells. Una setmana més tard el grup ens respon amb la seva demanda: volen matricular-se a un gimnàs concret per a practicar “Full Contact”.

Una setmana més tard el grup ens respon amb la seva demanda: volen matricular-se a un gimnàs concret per a practicar “Full Contact”.

En coherència amb la hipòtesi inicial, i malgrat

l'aparent paradoxa que pot suposar subvencionar aquest tipus d'activitat "precisament" a aquest grup de nois i noies, s'assumeix la petició i s'inicia el projecte. La nostra estratègia passarà per no reconduir el tipus d'activitat, sinó el tipus de contingut associat a aquesta.

2a fase: La negociació

La negociació prèvia a l'inici de l'activitat compta amb tres protagonistes: la institució (el nostre centre de Serveis Socials), el Gimnàs Rogent, els nois i noies.

Amb la institució es negocià el plantejament teòric del projecte i la necessitat d'agilitzar al màxim el procés de resposta al grup, la qual cosa implicava, entre d'altres, un pressupost per a becar l'activitat al gimnàs. En aquesta línia cal destacar la bona disposició de la institució en tot moment.

Paral·lelament calia contactar amb els responsables del gimnàs, explicar al director, més enllà de les qüestions econòmiques, els objectius que perseguia el projecte, horaris i normes que haurien de complir els adolescents i marges de flexibilitat i el seguiment que calia realitzar del procés. És important incloure en aquest punt el factor de sort que vam tenir amb el professional responsable del gimnàs, ja que va resultar ser una persona amb habilitats per a la conducció de grups i per a la relació amb aquest tipus de nois i noies.

Mentrestant, els educadors manteníem el contacte amb els adolescents i es van convocar una sèrie de mini reunions amb un objectiu estratègic: establir els pactes i les condicions que emmarcarien i condicionarien el projecte de grup a partir de l'elaboració d'un contracte.

El contracte es va utilitzar com a element educatiu que 'permetia treballar els aspectes implícits i

La nostra estratègia passarà per no reconduir el tipus d'activitat, sinó el tipus de contingut associat a aquesta.

Amb els adolescents es van establir els pactes i les condicions que emmarcarien i condicionarien el projecte de grup a partir de l'elaboració d'un contracte.

Aquests pactes i compromisos “ritualitzats” per escrit van situar la institució, i no els professionals, com a sancionadors del procés.

Es va utilitzar la pressió del grup com a instrument de canvi de les conductes individuals.

explícits del projecte. Els elements explícits del contracte (redactat pels professionals) incloïen els compromisos que assumien tant en l'àmbit personal com en l'àmbit grupal. I els compromisos dels educadors en el projecte. Aquests pactes i compromisos “ritualitzats” per escrit van situar la institució, i no els professionals, com a sancionadors del procés, i ens va permetre treballar el conflicte (previst des del principi) des d'una metodologia de participació i compromís del grup. El contracte esdevenia alhora una eina de control: l'incompliment dels compromisos adquirits suposava la paralització de l'activitat. Així, si es trencava un pacte individual (vinculat als estudis o al treball) s'afrontava la situació en qüestió amb el noi o noia implicat, quedant el grup al marge. Però si algú trencava un pacte grupal (vinculat a l'absència d'activitats delictives) tot el grup es veuria afectat.

L'estratègia adoptada va consistir en utilitzar la pressió del grup com a instrument de canvi de les conductes individuals. Per tant, quan una de les persones trencava un pacte grupal, la “negociació” no s'establia a nivell individual, sinó que es remetia a la resta de membres del grup la responsabilitat de plantejar possibles solucions que possibilitessin prosseguir amb el projecte. En el cas d'incompliment individual es demanava “ajuda” a altres membres del grup, perquè des de la seva posició d'iguals li donessin suport en el canvi.

3a fase: El Contacte Total

Un cop signat el contracte i iniciada l'activitat, comença també el “contacte total” entre els professionals implicats: s'estableix una xarxa d'acompanyament, seguiment i coordinació per tal d'incidir des de diversos angles de la vida dels nois. Això va suposar un seguit d'accions encadenades que ens permetien

“avançar-nos al grup”, preveure les activitats que anaven sorgint i aconseguir que no es despengessin del procés. I dedicar un gran volum de la intervenció al seguiment de l'entorn del grup. El carrer, els amics, la família, els tècnics de justícia juvenil, el director del gimnàs, els tutors de l'escola, etc. van constituir un cercle d'intervenció directa en alguns moments i una font d'informació constant, analitzada per a adaptar les estratègies educatives. Les accions que van definir aquesta fase són les següents:

- Espais periòdics de seguiment i avaluació de l'activitat, i del compliment del contracte, en el propi gimnàs. Sovint el trencament dels pactes i la reelavoració per part del grup de respostes al conflicte van capitalitzar aquestes reunions. Atès que l'incompliment dels pactes suposava la suspensió de l'activitat, però no la relació amb els educadors, el contacte, formal o informal, sempre estava present.

- Espais d'anàlisi prereunió i postreunió amb l'equip de treball: es va establir un registre per a facilitar la reelavoració d'estratègies d'intervenció.

- Espais periòdics de trobada amb les famílies per incidir en el procés tant en l'àmbit grupal com individual. Aquest espai de trobada amb els pares, primer quinzenal i després mensual, servia per a informar i elaborar intervencions conjuntes per a donar resposta a les conductes problemàtiques dels seus fills.

- Atenció individualitzada als nois o noies i a les seves famílies per a resoldre problemes o demandes concretes.

- Coordinació amb els Recursos Educatius i els de formació ocupacional que utilitzaven els membres del grup. L'accés a aquests recursos es va gestionar partint del projecte, ja que el coneixement dels nois va possibilitar fer una tasca d'orientació i derivació de cada un al recurs més adient. Es van mantenir reuni-

Es va dedicar un gran volum de la intervenció al seguiment de l'entorn del grup.

Atès que l'incompliment dels pactes suposava la suspensió de l'activitat, però no la relació amb els educadors, el contacte, formal o informal, sempre estava present.

La presència dels educadors al carrer va constituir un eix transversal durant les diverses fases del projecte i va permetre generar un clima de confiança.

ons de seguiment, de negociació de conflictes i d'avaluació amb els respectius tutors.

- Coordinació amb els tècnics dels programes de justícia juvenil en els quals participen alguns dels nois o noies del grup, amb l'objectiu de traspasar informació, elaborar diagnòstics conjunts i propostes consensuades.

- Seguiment de l'entorn sociorelacional del grup. La presència dels educadors al carrer va constituir un eix transversal durant les diverses fases del projecte i va permetre generar un clima de confiança i proximitat, no només amb els membres del grup, sinó amb d'altres adolescents propers.

Tot té un preu... els recursos

Els recursos humans van ser dos educadors socials que van actuar com a conductors del procés amb el grup i una psicòloga que va exercir les funcions de conductora del procés d'elaboració grupal amb les famílies, l'atenció psicoterapèutica en aquells casos en què hi va haver demanda i derivació a recursos especialitzats en la matèria. En termes de dedicació professional va suposar una mitjana de 16 hores setmanals en el cas dels educadors i de 4 hores en el cas de la psicòloga.

El cost econòmic derivat de les quotes del gimnàs va suposar un total de 168.000 pessetes.

4.5 Valoració. I després del contacte, què?

Des del punt de vista operatiu, els professionals valorem com a útils les estratègies, tenint en compte els següents indicadors:

L'objectiu de reduir el nivell de conflictivitat i aturar l'escalada d'actes vandàlics i de violència es va aconseguir.

- L'objectiu de reduir el nivell de conflictivitat i aturar l'escalada d'actes vandàlics i de violència es va aconseguir.

Hi va haver un incident de gravetat protagonitzat

per dos membres del grup durant el projecte, però globalment es va reduir el nombre de comunicats de la Guàrdia Urbana i els incidents al carrer Rogent, lloc principal de trobada i aldarulls.

Van desaparèixer les queixes dels comerciants i dels responsables dels centres de secundària pels conflictes protagonitzats per aquest grup, i fins i tot un dels directors va adreçar un carta al districte en agraïment per la intervenció realitzada.

- Pel que fa a l'objectiu de la inserció escolar o laboral: els tres nois en edat escolar van integrar-se a Unitats Externes d'Escolarització, i la resta van ser orientats cap a activitats de tipus formatiu orientades a la integració laboral.

- Pel que fa a les famílies, els pares van valorar positivament que els seus fills reduïssin la seva activitat delictiva, així com el tema de la formació. En canvi, en la última reunió del grup de pares, continuaven formulant demandes en relació a conflictes domèstics i els costava reconèixer el canvi d'actitud dels seus fills. Ells no compartien la nostra opinió respecte a la millora que havien experimentat. Potser era una demanda de continuar el contacte...de fet s'han seguit trobant pel seu compte, fora del centre, en algunes ocasions.

- La implicació dels pares en el procés mitjançant les reunions grupals va resultar ser un element clau. Servia per a intercanviar informació entre ells i amb els professionals i per a consensuar intervencions. La presa de contacte entre ells va servir perquè es consolidessin com a grup de pares. Simbòlicament va suposar també un element de control sobre el grup d'adolescents, ja que aquests desconeixien el contingut de les reunions i projectaven fantasies sobre el mateix.

- La valoració dels tècnics de justícia també va ser positiva, ja que no és el mateix treballar sol en un cas que tenir més elements d'anàlisi que ajudin a en-

La implicació dels pares en el procés mitjançant les reunions grupals va resultar ser un element clau. La presa de contacte entre ells va servir perquè es consolidessin com a grup de pares.

Gràcies a la coordinació, les mesures judicials proposades s'ajustaven a la situació global, més que al fet delictiu en si.

El projecte ha estat útil per a treballar amb adolescents i joves amb conductes delictives que, des de l'àmbit d'intervenció individual, no s'hauria pogut abordar.

tendre com i quan es donen les conductes. Per no saltres la coordinació amb ells va ser molt important, ja que les mesures proposades s'ajustaven a la situació global, més que al fet delictiu en si, raó per la qual les mesures guanyaven en eficàcia.

- Per als professionals que treballaven en els centres de formació, el fet que la derivació s'inclogués com a activitat complementària dins d'un projecte global va fer possible treballar certs aspectes que no s'haurien pogut tocar si haguessin estat casos individuals. L'elevat nivell de coordinació amb tots ells ha estat fonamental per a la consecució dels objectius.

- Pel que fa als professionals del gimnàs Rogent hem de reconèixer que no hauríem pogut trobar ningú que entengués millor que és el que esperàvem de l'entitat, que pogués fer una vinculació positiva amb els nois i una reelaboració dels continguts de l'activitat "Full contact" tal com ho va fer. S'ha tractat d'un element clau, ja que si la resta de factors haguessin anat bé, però en el gimnàs haguéssim trobat pegues el projecte no hauria pogut tirar endavant.

Resumint: creiem que el projecte ha estat útil per a treballar amb adolescents i joves amb conductes delictives i amb dificultats familiars i que, des de l'àmbit d'intervenció individual no s'hauria pogut abordar.

4.6 Conclusions.

Per acabar, i sense pretendre "taladrar"...

Un dels elements d'èxit del projecte ha estat sens dubte pensar en **una solució a la mida del problema concret**. Haver fet una exploració anterior i comptar amb molta informació ens va permetre elaborar un bon diagnòstic. S'havia fet prèviament el contacte amb les famílies dels nois i sabíem fins a quin punt podíem comptar amb la seva col·laboració, element imprescindible durant tot el procés.

En segon lloc, el fet de treballar amb **una demanda explícita i expressada pel propi grup** i no reconduir el tipus d'activitat sinó el contingut, va ser l'element que va facilitar el primer contacte amb els nois i noies. **La claredat en l'exposició al grup del que preteníem** amb el projecte i les circumstàncies que el motivaven en situava en l'encàrrec de la institució per a la qual treballàvem i en un context clar de control.

L'agilitat de la resposta amb la qual l'Administració va respondre a la seva demanda, fet força inusual en una organització com la nostra, i que corresponia amb l'expectativa de temps que els adolescents són capaços d'esperar, va fer que la motivació i "el bon rotllo" inicial és mantingués.

D'altra banda, **la ritualització dels pactes i compromisos per escrit**, i davant del grup, comprometia i responsabilitzava els joves, i a més situava la institució, no els educadors, com a sancionadora del procés.

La utilització de la **pressió del grup** com a eina de canvi de les conductes individuals, va ser molt important, ja que els adolescents són capaços de fer pel grup el que per ells mateixos no poden. La recriminació dels iguals té molt més pes que la dels adults, i això va servir per aturar els actes delictius. La **sanció immediata** i el fet que tant els pares com els tècnics de justícia ens fessin saber en 24 hores els fets ocorreguts feia que la suspensió de l'activitat al gimnàs, com a conseqüència de l'incompliment del contracte fos instantània i ens situava com a professionals molt ben informats, fet que va resultar ser molt eficaç.

La implicació de les famílies en el projecte fou un element bàsic, tant per la coordinació i la seva complicitat en la transmissió de la informació com per com van recol·locar-se en el rol de "pares capaços". Els pares es van cohesionar com a grup dificultant la "infraestructura" que els nois havien organitzat per a

L'agilitat de la resposta de **l'Administració que es corresponia amb l'expectativa de temps que els adolescents són capaços d'esperar, va fer que la motivació inicial és mantingués.**

La ritualització dels pactes i compromisos per escrit, **i davant del grup, comprometia i responsabilitzava els joves.**

La implicació de les famílies **en el projecte fou un element bàsic per com van recol·locar-se en el rol de "pares capaços".**

La flexibilitat i el fet d'anar-se adaptant constantment als seus moviments **va facilitar les coses.**

L'opció d'incloure al líder negatiu i donar-li protagonisme, malgrat ser una opció arriscada, és bàsica.

Una de les dificultats del projecte és que ha estat molt emmarcat des de la perspectiva del control.

les fugides de casa o altres accions. L'intercanvi d'informació, de telèfons i direccions, la presa d'acords per a actuacions en comú, va desmuntar la sensació d'impunitat entre els fills i els va retornar la confiança en ells mateixos.

La flexibilitat i el fet d'anar-se adaptant constantment als seus moviments, va facilitar les coses, així com el fet de no centrar l'activitat com a objectiu, sinó emmarcar aquesta dins d'un projecte global que implicava moltes altres actuacions.

L'opció **d'incloure al líder negatiu** i donar-li protagonisme, malgrat ser una opció arriscada, és bàsica, ja que del contrari podria boicotejar el projecte, i en canvi, activant-lo es converteix en un aliat capaç de mobilitzar el grup en un altre sentit.

L'estratègia **d'activar a persones significatives**, com pares, professors...fa que la nostra intervenció, tot i ser limitada en el temps tingui una continuïtat, ja que a partir de la nostra retirada, seran uns altres els que agafaran les regnes.

Cal assenyalar el fet que les noies es van desvincular del projecte abans de la data prevista de finalització del contracte, segurament perquè tenien una menor motivació per a l'activitat de "full contact", que havia estat expressada bàsicament pels nois. Elles hi van participar motivades pels aspectes relacionals, més que per l'activitat en si. En canvi el contacte va possibilitar una relació de confiança amb els educadors que s'ha mantingut a posteriori.

Una de les dificultats del projecte, si haguéssim de plantejar-nos la continuïtat del treball amb el mateix grup d'adolescents, és que ha estat molt emmarcat des de la perspectiva del control. En aquest context d'actuació ha estat molt valuosa, però en un futur limita altres tipus d'actuació. En aquell moment els nois patien una manca d'autoritat funcional que no exercien ni pares, ni mestres, ni comunitat, i els calia trobar uns límits clars a partir dels quals recol·locar-se.

Una premissa que no es va perdre de vista en cap moment fou la necessitat de combinar dues idees:

- Donar significat a la conducta dels nois i noies a tots els nivells.

En l'àmbit familiar la vam interpretar com una mena de vaga o de protesta particular que pretén expressar la queixa i el descontentament respecte al seu entorn familiar i a les relacions que allà s'hi donen.

En l'àmbit de barri pensem que calia interpretar el fet que haguessin escollit un carrer per als vianants, ple de comerços i de públic per a exhibir les seves conductes, no com una casualitat, sinó amb la clara intenció de fer públic el seu malestar, la seva sensació d'estar fora de lloc en un barri que no els ofereix cap alternativa més enllà de la de reunir-se al carrer.

- Acompanyar la interpretació de les conductes, i la comprensió de les mateixes (i, per tant, la intenció de resoldre la font del malestar), de l'acció sancionadora que es la que ha de facilitar canvis significatius en les conductes.

Per tant, ens hem mogut constantment en aquests dos nivells: **donar significat i sancionar.**

Aquesta fou la hipòtesi amb la qual vam treballar al llarg de tot el procés, des del disseny fins a l'execució del projecte, i el missatge que vam transmetre als pares i a les persones que mantenen relacions significatives amb els nois. Pensem que va ser determinant perquè no entenguessin la conducta dels nois com un atac personal i, per tant, desbloquejar-los per a poder actuar, així com per a legitimar l'autoritat, ben entesa, com a eina per a l'educació.

Calia comprendre i donar significat a la conducta dels nois i noies i alhora sancionar-la.

Donar significat va ajudar a què mestres i pares entenguessin la conducta dels nois com un atac personal i, per tant, desbloquejar-los per a poder actuar.

NOTES

1. És interessant veure com en els anys 80 aquest era el cavall de batalla de molts educadors. Trobareu un capítol dedicat a aquesta qüestió a: P. Francoy, J. Bellido, J. Funes i C. González: *Els nens de carrer*. Ed. Saurí i Icesb. Barcelona, 1986 (pàg. 237).

2. A la primera Escola d'Estiu de Flor de Maig, el 1982 es va llegir un manifest reivindicant justament la definició de la professió i la categoria laboral que es mereixia.

3. D. Macedo: "Freire: el pedagog més important del segle XX". A *Revista d'Educació Social* núm. 13. Fundació Pere Tarrés. Barcelona, desembre 1999.

4. Aquí ens apareix el concepte oprimit, de la mà de Faustino Guerau. És un concepte que no s'utilitza actualment i que comporta un cert posicionament ideològic que caldria sotmetre a debat.

5. Des d'aquest punt de vista, els centres de salut mental podrien pensar estratègies educatives que els facilitessin la connexió amb els adolescents i evitar que deixessin la teràpia a les tres sessions.

6. CAS: Centre d'Atenció Social. BIM: Bus Intermunicipal de Metadona.

COLLECCIO FINESTRA OBERTA

1. Collectiu Ronda RCCL. *Immigració i estrangeria: l'estat de la qüestió*. 99 pp. Març 1998.
2. Enric Marín i Joan Manuel Tresserras. *Seguiment de l'impacte social de les tecnologies de la informació i la comunicació (1/3)*. 56 pp. Maig 1998.
3. Fundació CIREM. Jaume Funes (coord.), Quim Casals, Oriol Homs, Xavier Martínez, Ferran Miquel, Neus Roca i Jaume Trilla. *Proposta de mesures davant la desigualtat d'èxit a l'ESO*. 88 pp. Juny 1998.
4. Salvador Cardús amb la col·laboració de Lluís Tolosa. *La premsa diària a les Illes Balears, el País Valencià i Catalunya (1976-1996)*. 122 pp. Març 1998.
5. Enric Marín i Joan Manuel Tresserras. *Seguiment de l'impacte social de les tecnologies de la informació i la comunicació (2/3)*. 75 pp. Octubre 1998.
6. Oriol Alsina i Roger Sunyer. *Informe sobre la Banca ètica a Europa*. 74 pp. Novembre 1998.
7. M. José Montón i Montse Solerdecoll. *Experiències socioeducatives amb adolescents nouvinguts*. 46 pp. Febrer 1999.
8. Carme Mayol i Eugènia Salvador. *Materials de lectura fàcil*. 85 pp. Març 1999.
9. Francesc Deó, Marisa Abad, Encarna Larrey i Francesc Notó. *Un dia en la vida d'un nen. Un dia en la nostra vida*. 77 pp. (Quadern del professor) i 105 pp. (Quadern de l'alumne). Febrer 1999.
10. Enric Marín i Joan Manuel Tresserras. *Seguiment de l'impacte social de les tecnologies de la informació i la comunicació (3)*. 67 pp. Maig 1999.
11. Marta Casas i Núria Casas en col·laboració amb Cristina Cerdà, Anna Montells i David Picó. *Projecte d'educació musical de La Lluna Blava*. 121 pp. Novembre 1999.
12. Grup d'Estudis sobre els Drets dels Immigrants de la Universitat de Barcelona. *Les proposicions de reforma de la Llei d'estrangeria*. 77 pp. Setembre 1999.
13. Jaume Funes i Fina Rifà (coord.). *Adolescents i dificultats socials a l'escola*. 98 pp. Febrer 2000.

14. Laura Giménez i Laia Pineda. *La recerca social en l'administració local: una via d'aprofundiment de la democràcia*. 72 pp. Març 2000.
15. Moisès Amorós, Ferran Camps i Xavier Pastor. *Mediació comunitària i gestió alternativa de conflictes a Catalunya. Una guia per a la governabilitat*. 91 pp. Abril 2000.
16. Miquel Casanovas i Alfons Formariz. *Educació de persones adultes i immigració extracomunitària*. 47 pp. Maig 2000.
17. ECOCONCERN. Robert Gonzàlez (coord.). *Processos participatius en la gestió d'espais naturals*. 94 pp. Juny 2000.
18. Ana Escobar, Coro Luengo i M. José Pérez. *Aula d'acollida a alumnes nouvinguts de l'IES Ramon de la Torre*. 92 pp. Desembre 2000.
19. Marta Comas (coord.). *L'atenció als menors immigrants no acompanyats a Catalunya. Anàlisi de la realitat i propostes d'educació*. 207 pp. Gener 2001.

